

NADZOR NAD DUHANOM I ODGOVORNOST PROIZVOĐAČA ZA ŠTETU OD DUHANSKIH PROIZVODA

Dr. sc. Marko Bevanda, izvanredni profesor
Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru
Bosna i Hercegovina

UDK: 347.51:663,97
Ur.: 11. veljače 2015.
Pr.: 9. ožujka 2015.
Izvorni znanstveni rad

Sažetak

Znanstveno je dokazano da su posljedice (duže) izloženosti duhanskom dimu u visokom stupnju vjerojatnosti oboljenja, tjelesna oštećenja i smrt. Autor u radu prikazuje pravnu regulaciju nadzora nad duhanom na međunarodnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini, te analizira pitanje odgovornosti za štetu koja je posljedica aktivnog pušenja i izloženosti duhanskom dimu. Pitanja odštete odgovornosti proizvođača duhanskih proizvoda i obeštećenja osoba koje su pretrpjele štetu od duhanskih proizvoda donose brojne dvojbe i kontroverze, te predstavljaju veliki izazov za pravnu znanost i praksu. Navedeno područje odštete odgovornosti zahtijeva daleko veću pozornost hrvatske pravne znanosti i prakse građanskog prava nego što je to bilo do sada. Odgovornost (proizvođača) za štetu od duhanskih proizvoda treba urediti kao poseban odštetopravni sustav. Autor smatra da su objektivna odgovornosti i presumirani kauzalitet ispravan i poželjan put u evoluciji toga novog i posebnog sustava građanskopravne odgovornosti. U ovom radu autor ne daje cjelovito znanstveno istraživanje navedene problematike, što je svakako nemoguće dati, ali otvara, pokreće i analizira čitav niz složenih i osjetljivih pitanja i problema koji nastaju u ovom području, te daje neke prijedloge za njihovo rješenje.

Ključne riječi: *Direktiva EU 40/2014, nadzor nad duhanom, odgovornost za štetu, duhanski proizvodi, neispravan proizvod, opasan proizvod, objektivna odgovornost.*

1. UVOD

Suvremena znanost i vrhunska tehnologija omogućava masovnu proizvodnju lijepo dizajniranih, ambalažiranih ili upakiranih, atraktivnih i inovativnih duhanskih (i srodnih) proizvoda (cigarete, cigare, cigarilosi, duhan za pušenje)¹ koji svojim

¹ Prema čl. 2. Zakona o duhanu (Narodne novine, br. 69/99. i 14/14.) pod pojmom „duhana“ podrazumijevaju se listovi kultivirane biljne vrste *Nicotiana tabacum* L. u svim oblicima i stupnjevima uzgoja, obrade i pakiranja koji ne služe krajnjoj potrošnji, a „duhanskim proizvodima“ smatraju proizvodi napravljeni od duhana koji su namijenjeni pušenju, žvakanju i šmrkanju (cigarete, cigare, duhan za lulu, duhan za pušenje, duhan za šmrkanje, duhan za

obilježjima u velikoj mjeri zadovoljavaju očekivanja, želje i potrebe potrošača – pušača, ali istovremeno, proizvoda čija se proizvodnja i (redovita i razumna) upotreba može kositi ili kosi sa suvremenim temeljnim zahtjevima zaštite zdravlja i života ljudi te zaštite okoliša. Duhanska industrija neprestano razvija nove i jako privlačne (posebice za mlađe osobe)² duhanske i srodne proizvode, ali istodobno jako opasne proizvode koji mogu prouzročiti teške štetne posljedice po zdravlje ljudi. Elektroničke cigarete predstavljaju revolucionaran proizvod i prema brojnim istraživanjima ogroman napredak u borbi protiv ovisnosti o pušenju, ali napredak koji je postavio poseban pravni izazov na zadovoljavajući način odgovoriti na pitanje sigurnosti i nadzora nad takvim proizvodima.

Nesporno je da je nastanak i snažno širenje duhanske epidemije potaknuto brojnim agresivnim i sofisticiranim (marketinškim) strategijama duhanske industrije koja svjesno utječe na percepciju pušača i nepušača o rizicima povezanim s upotrebom duhanskih proizvoda, posebice pušenja cigareta.³ Proizvođačima duhanskih proizvoda profit je prioritetni interes, a njihova zanimljiva (izravna ili neizravna) promidžba i „prijateljski“ marketing često zasjeni istinski rizik proizvodnje, stavljanja u promet i upotrebe duhanskih proizvoda. Stupanj rizika što ga potrošači percipiraju (percipirani rizik) te njihova tolerancija na rizik imaju važne implikacije za proizvođače,⁴ ali, nažalost, proizvođači često manipuliraju potrošačevom percepcijom rizika.⁵

Pitanja proizvodnje, obrade i prodaje duhana, te proizvodnje, distribucije, reklamiranja i prodaje gotovih duhanskih proizvoda otvaraju brojne i iznimno bitne etičke, socijalne, ekonomske i pravne dvojbe i kontroverze. Odštetnopravni aspekti uporabe duhanskih proizvoda, odnosno obeštećenje osoba u slučaju oboljenja ili smrti koji su posljedica pušenja i izloženosti duhanskom dimu izrazito je složeno pravno - političko pitanje.

-
- žvakanje, i drugi duhanski proizvodi – čl. 26., st. 1.) odnosno, sukladno čl. 2. toč. 1. Zakona o ograničavanju uporabe duhanskih proizvoda (Narodne novine, br. 125/08., 55/09., 119/09. i 94/13.) proizvodi koji sadrže duhan, bilo da je genetski modificiran ili ne, a služe pušenju, šmrkanju, sisanju ili žvakanju. Prema čl. 70. Zakona o trošarinama (Narodne novine, br. 22/13., 32/13. i 81/13.) duhanskim prerađevinama smatraju se: cigarete, cigare, cigarilos i duhan za pušenje (sitno rezani duhan za savijanje cigareta i ostali duhan za pušenje). Vidi: čl. 71. – 73. Zakona o trošarinama (17.11.2014.).
- 2 Vidi: Designed for Addiction: How the Tobacco Industry Has Made Cigarettes More Addictive, More Attractive to Kids and Even More Deadly, 2014., <http://www.tobaccofreekids.org> (10.10.2014.). Na ovoj web stranici može se pronaći zakonodavstvo o nadzoru nad duhanom gotovo dvjesto država, kao i sudska praksa koja se odnosi na te propise (duhansko zakonodavstvo).
 - 3 The health consequences of smoking – 50 years of progress: a report of the Surgeon General. – Atlanta, GA.: U.S. Department of Health and Human Services, Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Chronic Disease Prevention and Health Promotion, Office on Smoking and Health, 2014., str. 7. <http://www.surgeongeneral.gov/library/reports/50-years-of-progress/full-report.pdf> (17.11.2014.).
 - 4 Vidi: KAPLOW, Louis, SHAVELL Steven, Economic Analysis of Law, National Bureau of Economic Research, Working Paper No. 6960, 1999, str. 12. i 13., <http://www.nber.org/papers/w6960> (17.11.2014.).
 - 5 Vidi: HANSON D., Jon, KYSARA., Douglas, Taking Behavioralism Seriously: Some Evidence of Market Manipulation, Harvard Law Review, vol. 112., 1999., str. 1420. – 1572.

Mnogobrojna su pitanja koja se nameću uz navedenu problematiku. Tko treba nositi teret rizika nastanka štete koja je posljedica proizvodnje i stavljanja u promet odnosno uporabe duhanskih proizvoda: oštećenik, država, proizvođač ili pak netko treći?⁶ Imaju li oštećenici koji su bili izloženi štetnom utjecaju duhanskih proizvoda dok su bili u utrobi majke, odnosno prije svoga rođenja pravo na naknadu štete (prenatalna šteta)?⁷ Posebice je složeno pitanje osnova odgovornosti.⁸ Može li režim općeg ugovornog i deliktne prava, odnosno klasičnih pravila o građanskopravnoj odgovornosti odgovoriti na izazove obveznog odnosa nastalog prouzročenjem štete od duhanskog proizvoda (npr. pušenja cigareta)? Može li se poseban sustav građanskopravne odgovornosti za neispravan proizvod primijeniti na duhanske proizvode, odnosno mogu li posebna pravila odgovornosti za neispravan proizvod omogućiti oštećeniku ostvarivanje naknade štete prouzročene upotrebom duhanskih proizvoda? Je li djelatnost proizvođača duhanskih proizvoda opasna djelatnost (proizvodnja proizvoda čija je upotreba očito opasna), odnosno mogu li se pravila objektivne odgovornosti primijeniti na štete od takve opasne djelatnosti? Je li potrebno uvesti poseban sustav odštetne odgovornosti proizvođača duhanskih proizvoda koji se razlikuje od režima općeg ugovornog i deliktne prava, kao i od sustava odgovornosti za neispravan proizvod? Postoji li pravno-teorijska i politička utemeljenost i opravdanost posebnog sustava građanskopravne odgovornosti proizvođača za duhanske proizvode?

Pitanje građanskopravne odgovornosti proizvođača duhanskih i srodnih proizvoda, odnosno odgovornosti za štetu izazvanu upotrebom duhanskih i srodnih proizvoda (posebice aktivnog, ali i pasivnog pušenja cigareta) sve više zaokupljaju pozornost (strane) pravne znanosti i sudske prakse.⁹ Međutim u domaćoj pravnoj literaturi posvećena je mala, gotovo zanemariva, pozornost navedenoj problematici, a sudska praksa o ovom pitanju (gotovo da) i ne postoji.

Cilj ovoga rada nije dati cjelovito znanstveno istraživanje navedene problematike, što je (svakako) nemoguće dati u jednom članku, ali jeste otvoriti neka složena i osjetljiva pitanja i problema koji nastaju u ovom području. Također, predstaviti ćemo i neke prijedloge za rješenje istih u nadi da ćemo na taj način potaknuti hrvatsku

6 Vidi: TASCHNER, Hans Claudius, Products liability, basic problems in a comparative law perspective, u: *Product Liability in Comparative Perspective*, Edited by: D. Fairgrieve, Cambridge, 2005., str. 155.

7 Dakle riječ je o šteti koju je prouzrokovao duhanski proizvod (pušenje cigareta) na čovječjem zametku (embriju) u vremenu od postanka do njegova rođenja. Primjerice, trudnica je za vrijeme trudnoće pušila cigarete ili je bila izložena pasivnom pušenju, što je dovelo do toga da je rodila dijete s ozbiljnim zdravstvenim problemima. O štetnim posljedicama pušenja cigareta u trudnoći vidi: <http://www.roda.hr/article/read/stop-pusenju-u-trudnoci> (18.11.2014.)

8 O (pravnoj) osnovi odgovornosti za štetu vidi: KLARIĆ, Petar, *Odštetno pravo*, Narodne novine, Zagreb, 1996., str. 1. – 158.

9 O mogućoj kaznenoj odgovornosti proizvođača duhanskih proizvoda vidi: LIBERMAN, Jonathan, CLOUGH, Jonathan, *Corporation That Kill: The Criminal Liability of Tobacco Manufacturers*, *Criminal Law Journal*, Vol. 26., 2002., str. 1. – 12., http://www.vctc.org.au/te-res/criminal_liability_paper.pdf (15.10.2014.); VANDALL, Frank J., *The Criminalization of Products Liability: An Invitation to Political Abuse, Preemption, and Nonenforcement*, *Catholic University Law Review*, vol. 57., issue 2., 2008., str. 341. – 375.

pravničku znanstvenu i stručnu zajednicu na aktivniji odnos prema ovoj neopravdano zanemarenoj (zanimljivoj i kompleksnoj) problematici.

2. PRAVO NA ZDRAVLJE – RIZICI OD PUŠENJA (ZNANSTVENO UTEMELJENE SPOZNAJE I ČINJENICE)

Pravo na zdravlje¹⁰ temeljno je ljudsko pravo utemeljeno u nizu međunarodnih i nacionalnih pravnih dokumenata.¹¹ Nitko ne smije ugroziti zdravlje drugih, a svaka je osoba obvezna brinuti se o svome zdravlju.¹²

Sukladno članku 12. Međunarodnog pakta o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima (usvojen Rezolucijom br. 2200A (XXI) Opće skupštine Ujedinjenih naroda od 16. prosinca 1966. godine, a stupio na snagu 3. siječnja 1976. godine) svatko ima pravo na uživanje najvećeg mogućeg standarda tjelesnog i duševnog zdravlja.¹³ Prema članku 69. Ustava RH: „Svatko ima pravo na zdrav život. Država osigurava uvjete za zdrav okoliš. Svatko je dužan, u sklopu svojih ovlasti i djelatnosti, osobitu skrb posvećivati zaštiti zdravlja ljudi, prirode i ljudskog okoliša.”¹⁴

- 10 Prema Statutu Svjetske zdravstvene organizacije (World Health Organisation – WHO) iz 1948. godine „zdravlje je stanje potpunog tjelesnog, mentalnog i socijalnog blagostanja, a ne samo odsustvo bolesti i iznemoglosti“. Uživanje najvećeg mogućeg zdravstvenog standarda utvrđeno je kao jedno od temeljnih prava svakog ljudskog bića bez obzira na rasu, vjeroispovijest, političko opredjeljenje, gospodarske ili socijalne prilike., Statut Svjetske zdravstvene organizacije dostupan na: http://whqlibdoc.who.int/hist/official_records/constitution.pdf.; „Da bi dosegli stanje potpunog tjelesnog, mentalnog i socijalnog blagostanja, pojedinac ili grupa moraju biti u mogućnosti prepoznati i uvidjeti svoje težnje, zadovoljiti potrebe, te mijenjati ili se nositi s okolinom. Zdravlje je stoga snaga u svakodnevnom životu, a ne svrha života. Zdravlje je pozitivni pojam koji naglašava društvene i osobne snage, kao i fizičke sposobnosti. Zato unaprjeđenje zdravlja nije samo odgovornost zdravstvenog sektora, već putem zdravog načina života vodi do blagostanja.“ Ottawska povelja o promicanju zdravlja (The Ottawa Charter for Health Promotion) donesena na Prvoj međunarodnoj konferenciji o promicanju zdravlja 21. studenoga 1986. godine (Ottawa, Kanada), <http://www.who.int/healthpromotion/conferences/previous/ottawa/en/> (11.12.2014.).
- 11 U literaturi se ističe kako „živimo u doba kada se pravo na zdravlje u nizu svjetski i nacionalno relevantnih dokumenata proglašava temeljnim ljudskim pravom, bilo da je riječ o deklaracijama, konvencijama, protokolima i poveljama, do Ustava i zakona o zdravstvenoj zaštiti“. BELICZA, Biserka, *Zaštita zdravlja i ljudska prava*, u: *Ljudska prava za nepravnike* (Vučinić, B. Nebojša i dr., ur.), Centar za ljudska prava Univerziteta Crne Gore Podgorica i Istraživačko-obrazovni centar za ljudska prava i demokratsko građanstvo Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2003., str. 195., Publikacija dostupna na: <http://www.ffzg.unizg.hr/hre-edc/KnjigeH10.htm> (10.12.2014.).
- 12 Čl. 3., st. 1. i 2. Zakona o zdravstvenoj zaštiti Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 150/08., 71/10., 139/10., 22/11., 84/11., 12/12., 35/12., 70/12., 144/12., 82/13. i 22/14.
- 13 Prema odredbi I. Odluke Vlade Republike Hrvatske od 30. rujna 1993. godine o objavljivanju mnogostranih međunarodnih ugovora kojih je Republika Hrvatska stranka na temelju notifikacija o sukcesiji (Narodne novine - Međunarodni ugovori, br. 12. od 15.10.1993.) Republika Hrvatska stranka je, između ostalih, i Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima od 8. listopada 1991. godine.
- 14 Narodne novine, br. 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14.; „Pravo na zdrav život i okoliš jedno je od fundamentalnih i općih prava zagwarantiranih

Povelja o temeljnim pravima Europske unije¹⁵ u čl. 35. određuje da: „U utvrđivanju i provedbi svih politika i aktivnosti Unije, osigurava se visok stupanj zaštite zdravlja ljudi.“ Ugovor o funkcioniranju Europske unije¹⁶ u članku 168. ističe da je visoki stupanj zaštite ljudskog zdravlja zajamčen pri donošenju i primjeni svih politika i djelatnosti Unije, te da je djelovanje Unije, koje nadopunjava nacionalne politike, usmjereno prema poboljšanju javnog zdravlja, sprječavanju tjelesnih i duševnih bolesti i oboljenja te uklanjanju izvora opasnosti za tjelesno i duševno zdravlje. Promicanje dobrog zdravlja na razini Unije sastavni je dio strategije „Europa 2020“ čiji je cilj Europsku uniju pretvoriti u pametno, održivo i uključivo gospodarstvo koje omogućuje visoke stope zaposlenosti, produktivnosti i društvene povezanosti, te ostvariti viziju europske socijalne tržišne ekonomije za 21. stoljeće.^{17, 18}

Zaštita zdravlja temeljni je uvjet za socijalnu koheziju i gospodarsku i demokratsku stabilnost.¹⁹ Ako ljudi dulje žive zdravo i aktivno te ako su ohrabreni da preuzmu aktivnu ulogu u upravljanju svojim zdravljem, to će u cjelini pozitivno utjecati na zdravlje, uključujući i smanjenje nejednakosti u području zdravlja, i pozitivno će utjecati na kvalitetu života, na produktivnost i konkurentnost te ujedno smanjiti pritisak na nacionalne proračune.²⁰

U suvremenom svijetu pušenje, odnosno štetne posljedice pušenja, predstavljaju jedan od vodećih javnozdravstvenih problema i jedan od vodećih uzroka smrtnosti ljudi.²¹ Znanstveno je dokazano da upotreba duhanskih proizvoda (prije svega pušenje

Ustavom RH (članak 69.) te je utemeljeno u drugim međunarodnim dokumentima.“
KOLEDNJAK, Marijana, ŠANTALAB, Martina, Ljudska prava treće generacije, Tehnički glasnik, vol. 7., no. 3., 2013., str. 327.

15 Official Journal C 83., 30.3.2010.

16 Čl. 2. t. 1. Lisabonskog ugovora kojim se mijenjaju i dopunjuju Ugovor o Europskoj uniji i Ugovor o osnivanju Europske zajednice (Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, Official Journal C 306, 17.12.2007.) naziv Ugovora o osnivanju Europske zajednice izmijenjen je u naziv Ugovor o funkcioniranju Europske unije.

17 Communication from the Commission Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth, COM(2010) 2020 final, 3.3.2010.

18 Odbor regija smatra da je „nezadovoljavajuće dosadašnje stanje strategije Europa 2020. posljedica ne samo ekonomske krize i manjka ambicija zemalja članica, nego i nedostatka uključivanja lokalnih i regionalnih vlasti u nacrt provođenja strategije i, općenitije, nedostatka prave teritorijalne dimenzije strategije Europa 2020.“, Rezolucija Odbora regija od 7. srpnja 2013. – Prioriteti Odbora regija za 2014. godinu s obzirom na program rada Europske komisije (2013/C 280/01), Službeni list EU C 280, 27.9.2013.

19 Vidi: <http://assembly.coe.int/ASP/Doc/XrefViewPDF.asp?FileID=19991&Language=EN> (7.12.2014.)

20 Uredba (EU) br. 282/2014 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. ožujka 2014. o uspostavi trećeg Programa djelovanja Unije u području zdravlja (2014. – 2020.) i o stavljanju izvan snage Odluke br. 1350/2007/EZ (Tekst značajan za EGP), Službeni list L 86, 21.3.2014.

21 Prema Zakonu o ograničenju uporabe duhanskih proizvoda (čl. 2., toč. 8. i 9.) pušenje duhanskih proizvoda jest uporaba duhanskih i ostalih proizvoda („biljnih pušilica“) na način da se udiše dim nastao njihovim izgaranjem, a štetne posljedice pušenja su znanstveno dokazane pojave oštećenja zdravlja i bolesti koje skraćuju život pušača i nepušača, ako borave u istom zatvorenom prostoru u kojem se puši.

cigareta) i izlaganje duhanskom dimu skraćuje životni vijek čovjeka.²² U današnje vrijeme u svijetu postoji velika zabrinutost zbog štetnog utjecaja duhana na zdravlje ljudi i na životnu okolinu, odnosno zbog štetnih posljedica upotrebe duhanskih i srodnih proizvoda (aktivno pušenje) i izloženosti duhanskom dimu (pasivno pušenje).²³,²⁴ Štetne posljedice pušenja, odnosno upotrebe duhanskih i srodnih proizvoda i izloženosti duhanskom dimu najčešće nastupaju tek nakon nekoliko (desetaka) godina „pušačkog staža“.²⁵ Taj vremenski razmak između izlaganja duhanskom dimu i nastanka štetnih posljedica vezanih uz upotrebu duhanskih proizvoda jako je bitan za pitanje utvrđivanja građanskopravne odgovornosti proizvođača duhanskih proizvoda i obeštećenja oštećenih osoba.

Gotovo 20% svjetske populacije (oko 800 milijuna muškaraca i 200 milijuna žena) puši cigarete,²⁶ a prema nekim procjena od pušenja godišnje umire 6 milijuna aktivnih pušača i 600.000 pasivnih pušača (od čega su 75 % žene i djeca).²⁷,²⁸ Cigarete su jedini proizvod koji ubija 50 % njihovih korisnika (pušača) pri namjenskoj upotrebi.²⁹ Prema procjenama Svjetske zdravstvene organizacije navedeni broj ljudi

- 22 Vidi: DOLL, Richard, BRADFORD HILL, Tobacco: A medical history, Journal of Urban Health, vol. 76., No. 3., 1999., str. 289. – 313.
- 23 Duhanski dim iz okoliša (*environmental tobacco smoke* - ETS) ili sporedni (sekundarni) duhanski dim (*second hand smoke* - SHS) klasificiran je kao poznati ljudski karcinogen. Vidi: Green Paper of 30 January 2007 - Towards a Europe free from tobacco smoke: policy options at EU level COM(2007) 27 final - Not published in the Official Journal. Health & Consumer Protection Directorate-General, 2007., str. 4., http://ec.europa.eu/health/ph_determinants/life_style/Tobacco/Documents/gp_smoke_en.pdf (15.12.2014.)
- 24 S obzirom na izrazito štetno djelovanje pasivnog pušenja na djecu zakonodavci pojedinih država su u nacionalne zakone o ograničenju upotrebe duhanskih proizvoda ugradili i odredbe o potpunoj zabrani pušenja cigareta u prisutnosti djece (npr. u Latviji je takvo pravilo na snazi od 1. siječnja 2015. godine).
- 25 U literaturi se navodi da su pušačke godine (*pack years*) indeks ukupne izloženosti duhanskom dimu, ili ukupni pušački staž, koji je važan za dijagnostiku u smislu procjene rizika od nastanka bolesti (pušački staž preko 10 godina značajno podiže rizik od nastanka kronične opstruktivne plućne bolesti, a preko 20 godina rizik za nastanak raka pluća i srčanog udara). Tako: POPOVIĆ-GRLE, Sanja, Alergijske bolesti i pušenje, Acta Medica Croatica, vol. 65., br. 2. 2011., str. 143.
- 26 Naravno, potrošnja duhana nije jednaka u različitim državama i ovisi o dobi, stupnju obrazovanja, spolu, zanimanju, profesiji, etničkoj pripadnosti, zdravstvenom stanju potrošača (pušača), kao i mnogim drugim faktorima. Općenito govoreći, u Europi je veće stopa pušača kod osoba nižeg socio-ekonomskog statusa nego kod osoba visokog socio-ekonomskog statusa, isti ranije počinju pušiti, puše više cigareta dnevno i rjeđe prestaju pušiti., LORING, Belinda, Tobacco and inequities: Guidance for addressing inequities in tobacco-related harm, WHO Regional Office for Europe, 2014., str. 5. i 6.
- 27 ERIKSEN, Michael, MACKAY, Judith, ROSS, Hana, The Tobacco Atlas, Fourth Edition, 2012., <http://www.tobaccoatlas.org> (15.11.2014.)
- 28 Procjenjuje se da 20% male djece čija je majka pušila u trudnoći bude hospitalizirano zbog bronhitisa u prvih 5 godina života, u odnosu na djecu čija majka nije pušila, te da se rizik za bolesti pluća u djece mlađe od dvije godine povećava i do preko 70%, ako majka puši. Navedeno prema: Plućno zdravlje u Europi – činjenice i brojke, Europska zaklada za pluća, 2013., Vidi: European lung white book (Europska plućna bijela knjiga), dostupna na: www.erswhitebook.org
- 29 Tobacco industry interference in the WHO European Region, WHO Regional Office for Europe, 2012., str. 5., http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0005/166748/Tobacco-

koji godišnje umiru od posljedica pušenja mogao bi znatno porasti do 2030. godine i, ako se ne poduzmu snažne (preventivne) akcije, doseći brojku od 8 milijuna.³⁰

Procjenjuje se da u Europi puši 24 % žena i 32 % muškaraca i da 700.000 Europljana umire svake godine zbog pušenja, kao i da jedna od osam smrti u Europskoj uniji posljedica je bolesti pluća, od čega je polovica uzrokovana rakom pluća (koji je vodeći uzrok smrti od raka u svijetu s 1.38 milijuna umrlih u 2008., a pušenje je odgovorno za više od 80% svih slučajeva raka pluća) i kroničnom opstruktivnom plućnom bolesti koje su posljedica pušenja.³¹

U Republici Hrvatskoj najmanje su 27,4 % odraslih osoba pušači (svaka treća odrasla osoba), a od bolesti vezanih uz pušenje godišnje umire (na vrhu ljestvice uzroka smrti nalaze bolesti srca i krvnih žila – bolesti cirkulacijskog sustava)³² više od 9 000 ljudi ili gotovo svaka peta umrla osoba.³³

3. DUHANSKA INDUSTRIJA (PROIZVOĐAČI DUHANSKIH PROIZVODA) – KORISTI I RIZICI

Globalnim tržištem duhana „vlada“ nekoliko moćnih duhanskih proizvođača.³⁴ Možemo slobodno reći da je duhanska industrija izrazito tržišno koncentrirana industrija.

Duhanski sektor u Europskoj uniji zapošljava preko 1,4 milijuna ljudi, od kojih su 400 000 poljoprivrednici koji uzgajaju duhan, 50 000 radnika izravno je vezano za preradu duhana i proizvodnju duhanskih proizvoda, preko 45 900 radnika djeluje u veleprodaji i 956 000 u maloprodaji.³⁵ U 2010. godini u EU je proizvedeno 690 milijardi cigareta, a ukupan izvoz duhanskih proizvoda iz EU-a iznosio je oko 55 000 tona.³⁶ Svake godine u Europskoj uniji se naplati skoro 100 milijardi eura poreza na duhanske proizvode, a nezakonita trgovina trenutno čini 10 % trgovine duhanom,

Industry-Interference-In-the-WHO-European-Region.pdf (21.12.2014.).

30 European Tobacco Control Status Report 2014, World Health Organization Regional Office for Europe, 2014., http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0009/248418/European-Tobacco-Control-Status-Report-2014-Eng.pdf?ua=1 (15.11.2014.)

31 Plućno zdravlje u Europi – činjenice i brojke, Europska zaklada za pluća, 2013., http://www.europeanlung.org/en/assets/files/small_whitebooks/elf_ff_croatian.pdf (10.10.2014.).

32 Vidi: ĆORIĆ, Tanja, MILER, Ana, Izvješće o umrlim osobama u Hrvatskoj u 2013. godini, Hrvatski Zavod za javno zdravstvo, 2014., http://hzjz.hr/wp-content/uploads/2014/08/umrli_2013.pdf (16.11.2014.).

33 „Prema podacima međunarodnog istraživanja o zdravstvenom ponašanju mladih (*Health Behaviour in School-aged Children – HBSC*), koje je proveo Hrvatski zavod za javno zdravstvo 2009/2010. godine među učenicima prvih razreda srednje škole, svakodnevno puši 21 % dječaka i 19 % djevojčica.“ Akcijski plan za jačanje nadzora nad duhanom za razdoblje od 2013. – 2016. godine, Ministarstvo zdravlja, Zagreb, 2013., str. 5. http://www.zdravlje.hr/programi_i_projekti/akcijski_planovi (11.11.2014.)

34 Vidi: STEVANOVIĆ, Nikola, Analiza tržišta duvana i duvanskih proizvoda sa posebnim osvrtnom na međunarodnu regulativu duvanske industrije (magistarski rad), Univerzitet Singidunum, Beograd, 2012., str. 33.

35 European tobacco sector: an analysis of the socio-economic footprint, Nomisma, 2012., <http://www.nomisma.it>; Vidi: <http://ec.europa.eu/eurostat> (11.11.2014.).

36 Ibidem

što dovodi do gubitka od 10.000 milijuna eura poreza na duhanske proizvode svake godine.^{37, 38}

Danas je za hrvatsku duhansku industriju, uključujući i primarnu preradu duhana vezano preko 1000 ljudi izravno zaposlenih u proizvodnji cigareta i oko 6000 ljudi u preko 2.000 poljoprivrednih domaćinstava koja se bave uzgojem i preradom duhana – farmeri kooperanti.^{39, 40} U strukturi posebnih poreza i trošarina,⁴¹ prihodi od trošarina

37 Mišljenje Odbora regija (toč. 15.) Proizvodnja, prezentacija i prodaja duhanskih i srodnih proizvoda (2013/C280/11), Službeni list EU C 280, 27.9.2013.

38 „Poreznim se zakonodavstvom Unije o duhanskim proizvodima mora osigurati uredno funkcioniranje unutarnjeg tržišta i istodobno visoka razina zdravstvene zaštite, kako je propisano člankom 168. Ugovora o funkcioniranju Europske unije, vodeći računa o tome da duhanski proizvodi mogu ozbiljno naštetiti zdravlju i da je Unija stranka potpisnica Okvirne konvencije o nadzoru nad duhanom (FCTC) Svjetske zdravstvene organizacije. Treba uzeti u obzir postojeće stanje za razne vrste prerađenog duhana.“ Točka 2. preambule Direktive Vijeća 2011/64/EU od 21. lipnja 2011. o strukturi i stopama trošarina koje se primjenjuju na prerađeni duhan, Službeni list EU L 176.; vidi presudu Suda EU-a (peto vijeće) od 9. listopada 2014. u predmetu C-428/13, Ministero dell’Economia e delle Finanze i Amministrazione Autonoma dei Monopoli di Stato (AAMS) protiv Yesmoke Tobacco SpA, povodom zahtjeva za prethodnu odluku koji je uputio Consiglio di Stato - Italija., <http://curia.europa.eu> (20.12.2014.).

39 Vidi: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/269652.html> (17.11.2014.).

40 *Tvornica duhana Rovinj (TDR)* vodeći je regionalni proizvođač cigareta s ukupnom prodajom u 2012. godini od 11,5 i 2013. godini od 9,5 milijardi cigareta (65 posto ostvareno u izvozu) i ukupnim poslovnim prihodom u 2012. godine u iznosu od 1,74 milijarde kuna i 1,44 milijarde kuna u 2013. godini, te s tržišnim udjelom od oko 62 posto u Hrvatskoj i 30 posto u Bosni i Hercegovini, Navedeno prema: Adrias grupa, Godišnje izvješće 2012. i Godišnje izvješće 2013., <http://www.adris.hr>; <http://www.adris.hr/godisnje-izvjesce-2012/>; <http://2013.adris.hr/> (27.12.2014.).

41 Plaćanje posebnog poreza na duhanske proizvode koji se proizvode i prodaju na carinskom području Republike Hrvatske ili se uvoze na to područje bilo je uređeno Zakonom o posebnom porezu na duhanske proizvode (Narodne novine, br. 51/94., 6/95., 67/99., 105/99., 55/00., 107/01., 95/04., 152/08. i 38/09.). U cilju usklađivanja nacionalnog trošarinskog zakonodavstva s trošarinskim zakonodavstvom Europske unije, donesen je Zakon o trošarinama (Narodne novine, br. 83/09., br. 111/12.), čijim stupanjem na snagu (1. siječnja 2010. godine) je prestao važiti Zakon o posebnom porezu na duhanske proizvode. Hrvatski sabor donio je na sjednici 8. veljače 2013. godine novi Zakon o trošarinama (Narodne novine, br. 22/13., 32/13. – ispravak i 81/13.). Danom stupanja na snagu ovoga Zakona prestao je važiti stari Zakon o trošarinama. Važeći Zakon o trošarinama uređuje trošarinski sustav oporezivanja alkohola i alkoholnih pića, duhanskih prerađevina, energenata i električne energije, a predmet oporezivanja trošarinama su trošarinski proizvodi koji su proizvedeni u Republici Hrvatskoj, uneseni iz druge države članice Europske unije u Republiku Hrvatsku ili uvezeni u Europsku uniju. Člankom 4. Zakona o trošarinama izričito je određeno da su trošarine javna davanja i prihod državnog proračuna Republike Hrvatske. U Glavi XVII. (čl. 70. – 82.) definirana su pitanja predmeta oporezivanja, trošarinske osnove i visine trošarina na cigarete, cigare, sitno rezani duhan za savijanje cigareta i ostali duhan za pušenje, označavanje duhanski prerađevina markicama oslobađanje od plaćanja trošarina itd. Vidi: Pravilnik o trošarinama (Narodne novine, br. 64/13., 129/13., 11/14., 70/14. i 157/14.). Prema odredbama Uredbe o visini trošarine na cigarete, sitno rezani duhan i ostali duhan za pušenje (Narodne novine, br. 30/14., na snazi i primjenjuje se od 6. ožujka 2014. godine). „trošarina na cigarete iznosi: 1. specifična trošarina 210,00 kuna za 1000 komada cigareta; 2. proporcionalna trošarina 37% od maloprodajne cijene“ (čl. 3.). „Minimalna trošarina na cigarete iznosi 598,50 kuna za 1000 komada cigareta i plaća se ako je iznos ukupne

na duhanske proizvode u Državnom proračunu Republike Hrvatske po veličini su na samome vrhu.^{42, 43} S obzirom na veliki udjel sredstava ostvarenih prodajom duhanskih proizvoda u Državnom proračunu Republike Hrvatske, duhanska industrija igra jako važnu ulogu u gospodarskom, ali i političkom sustavu RH.⁴⁴

Iznimno je složeno i osjetljivo pitanje koji su pravno-politički ciljevi poreznog zakonodavstva koje određuje visinu i strukturu poreza na duhanske proizvode.⁴⁵ S tim u vezi je i ne manje važno pitanje utjecaja porezne politike i zakonodavstva na potrošnju duhanskih i srodnih proizvoda.⁴⁶ Koliki je stvarni utjecaj povećanja trošarinskog opterećenja duhanskih proizvoda (trošarinsko oporezivanje duhanskih proizvoda) na smanjenje potrošnje duhanskih proizvoda (posebice smanjenje pušenja cigareta)?⁴⁷

Bez obzira na veliki udjel sredstava ostvarenih prodajom duhanskih proizvoda u proračunima brojnih država, ne smije se zanemariti činjenica da su (ekonomski) troškovi primarne zdravstvene zaštite, bolničke skrbi i liječenju pacijenata oboljelih od bolesti koji nastaju kao posljedica pušenja jako veliki (kao i štete zbog njihove

trošarine obračunate prema članku 3. ove Uredbe niži od iznosa propisanog ovim člankom“ (čl. 4.). „Trošarina iznosi na: 1. sitno rezani duhan 520,00 kuna za jedan kilogram, 2. ostali duhan za pušenje 450,00 kuna za jedan kilogram“ (čl. 5.).

42 „U strukturi posebnih poreza i trošarina, drugi po veličini su prihodi od trošarina na duhanske proizvode koji su ostvareni u iznosu od 3,6 milijardi kuna i bilježe međugodišnji pad od 7,6 %. Razlog tome jest stvaranje zaliha duhanskih proizvoda kod proizvođača krajem 2012. godine, a zbog povećanja trošarina na duhanske proizvode. Naime, zbog nagomilanih zaliha po starim cijenama, proizvođači su u prvom tromjesečju 2013. imali daleko niže isporuke cigareta od uobičajenih mjesečnih, te je stoga i plaćeni porez daleko niži od prosjeka.“ *Obrazloženje ostvarenja prihoda i primitaka, rashoda i izdataka Državnog proračuna Republike Hrvatske u 2013. godini*, str. 467., <http://www.sabor.hr> (17.11.2014.); „Kod trošarina na duhanske proizvode zamjetan je međugodišnji rast od 10,3 %, a rezultat je cjelogodišnjeg učinka povećanja trošarina na duhan iz 2013. godine, te novog povećanja koje je uslijedilo početkom 2014. godine.“ *Obrazloženje ostvarenja prihoda i primitaka, rashoda i izdataka Državnog proračuna Republike Hrvatske u prvom polugodištu 2014. godini*, str. 463. Dostupno na službenoj Internet stranici Hrvatskog sabora: <http://www.sabor.hr> (17.11.2014.).

43 Vidi: KULIŠ, Danijela, *Plaćamo li europske trošarine?*, Institut za javne financije, Zaklada Freidrich Ebert, Zagreb, 2005., str. 15. – 30.

44 Prema rezultatima jednog istraživanja koje je provedeno tijekom srpnja 2014. godine na nacionalnoj razini, potrošnja rezanog duhana na koji nije plaćen porez iznosi oko 1000 tona godišnje što predstavlja gubitak prihoda državnog proračuna od oko 100 milijuna eura. Navedeno prema: <http://www.poslovni.hr/hrvatska/milijunske-stete-od-crnog-trzista-duhana-284685> (3.12.2014.).

45 Vidi: CNOSEN, Sijbren, *Tobacco Taxation in the European Union and United States*, u: *Issues of the Day: 100 Commentaries on Climate, Energy, the Environment, Transportation, and Public Health Policy*, (eds.: Ian W.H. Parry, Felicia Day, Adrienne Foerster), Resources for the Future, 2010., str. 188. i 189., www.rff.org (19.11.2014.).

46 Vidi: ZELENKA, Ida, *Utjecaj porezne politike na potrošnju duhanskih proizvoda u Hrvatskoj*, *Financijska teorija i praksa*, vol. 33., br. 4., 2009., str. 479. – 493.

47 Prema analizama Regionalnog ureda za Europu Svjetske zdravstvene organizacije povećanje cijena duhana kroz oporezivanje jedna je od najučinkovitijih mjera za smanjenje upotrebe duhana i spašavanje života. http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0007/250738/140379_Fact-sheet-Tobacco-Taxation-Eng-ver2.pdf; http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0017/250280/140367E-WNTD-2014-PR-revised.pdf (19.11.2014.).

smanjene produktivnosti, preranog umirovljenja i često prerane smrti), te stoga države s jedne strane prividno prihoduju puno, a s druge strane puno više gube.⁴⁸ Činjenica je da Republika Hrvatska godišnje izdvaja značajna sredstva (više od 1,5 milijardi kuna) za osiguranje zdravstvene zaštite (za liječenje, lijekove, bolovanja i dr.) osoba oboljelih od posljedica pušenja.⁴⁹ Tako i izravni zdravstveni troškovi plućnih bolesti u EU koje s pripisuju pušenju iznose 27.4 milijardi eura, a ukupni ekonomski trošak pušenja duhana smanjuje nacionalno bogatstvo u smislu bruto domaćeg proizvoda (BDP) i do 3.6 %.⁵⁰

Poznata je činjenica da duhanska industrija troši ogroman novac na (transparentno i netransparentno, direktno i indirektno) lobiranje (političara) radi donošenja ili sprečavanja donošenja i implementacije propisa koji uređuju područje proizvodnje, predstavljanja i prodaje duhanskih proizvoda odnosno sigurnosti duhanskih proizvoda. Zastrašujuća je snaga lobiranja duhanske industrije (korporativno lobiranje). Istraživanja pokazuju da je poznata multinacionalna duhanska kompanija Philip Morris International sa sjedištem u Lausanni – Švicarska (koja je vlasnik, između ostalih, 10 tvornica duhanskih proizvoda lociranih u 9 država članica EU-a) drugi najveći potrošač na lobiranje u EU. Navedena kompanija potrošila je u 2013. godini između 5 i 5,25 milijuna eura na lobiranje u EU (posebice zastupnika u Europskom parlamentu) radi (ne) donošenja (strožih) propisa EU-a o proizvodnji, predstavljanju i prodaji duhanskih proizvoda.⁵¹

Nesporno je da proizvodnja duhanskih proizvoda, kao i upotreba istih (posebice pušenje cigareta), pridonose onečišćenju okoliša. S obzirom na to da proizvodnja duhanskih i srodnih proizvoda može imati negativne utjecaje na okoliš u obliku uništenje prirodnih resursa (npr. šuma) i onečišćenja tla, vode, zraka i radne okoline (npr. upotrebom pesticida), velika je (društvena) odgovornost proizvođača u očuvanju okoliša. Odgovorni proizvođači nastoje primjenom ekološki prihvatljivih materijala i tehnologija smanjiti se štetni utjecaji na okoliš, razviti proizvodnju bez ugrožavanja prirodnog i kulturno-povijesnog nasljeđa, racionalno i učinkovito upotrebljavati energente i druge prirodne resurse, odnosno povećati stupanj iskoristivosti energije i sirovina, a upravljanjem otpadom smanjiti njegovu količinu.⁵²

48 TADIĆ, Mate, Ovisnost o pušenju u moralno-etičkoj prosudbi, *Obnovljeni život*, vol. 55., no. 1., 2000., str. 117.; http://www.europeanlung.org/en/assets/files/small_whitebooks/elf_ff_croatian.pdf (19.11.2014.).

49 <http://www.hzzo.hr> (20.11.2014.).

50 Ukupni trošak bolesti dišnog sustava u 28 država članica EU-a premašuje 380 milijardi eura godišnje (od čega su najveće opterećenje kronična opstruktivna plućna bolest i astma s preko 210 milijardi eura i rak pluća 106 milijardi eura). Podaci navedeni prema: *European lung white book* (Europska plućna bijela knjiga), dostupna na: www.erswhitebook.org (25.11.2014.).

51 Statistički podaci vezani uz lobiranje u EU dostupni na: <http://lobbyfacts.eu/>

52 http://www.tdr.hr/novosti_press/novosti/TDR_OR_HR-web.pdf (19.11.2014.).

4. PREVENCIJA ŠTETE OD DUHANSKIH PROIZVODA - NADZOR NAD DUHANOM (JAVNOPRAVNA REGULACIJA SIGURNOSTI DUHANSKIH PROIZVODA)

4.1. Okvirna konvencija Svjetske zdravstvene organizacije o nadzoru nad duhanom

Širenje duhanske epidemije bilo je i još uvijek je globalni problem i izazov koji ima ozbiljne posljedice po javno zdravlje i koji zahtijeva najšire moguću međunarodnu suradnju radi davanja učinkovitog, odgovarajućeg i cjelovitog odgovora na navedeni problem i izazov.⁵³ U tom smislu, u cilju zaštite sadašnjih i budućih naraštaja od štetnih posljedica koje upotreba duhana i izloženost duhanskom dimu imaju po zdravlje, društvo, okoliš i gospodarstvo 2013. godine usvojena je Okvirna konvencija Svjetske zdravstvene organizacije o nadzoru nad duhanom (WHO Framework Convention on Tobacco Control – dalje u tekstu: Okvirna konvencija).⁵⁴ Okvirna konvencija je usvojena je u Ženevi 21. svibnja 2003. godine na 56. Svjetskoj zdravstvenoj skupštini (rezolucija WHA 56.1), a stupila je na snagu 27. veljače 2005. godine nakon što ju je ratificiralo 40 država.⁵⁵ Ona je temeljni alat za postizanje ciljeva Svjetske zdravstvene organizacije, te jedan od najšire prihvaćenih i najbrže ratificiranih ugovora u povijesti Ujedinjenih naroda.⁵⁶

Kao što to njezin naziv sugerira, riječ je o konvenciji koja predstavlja okvir za mjere o nadzoru nad duhanom koje stranke provode ili bi trebale provoditi na nacionalnim, regionalnim i međunarodnim razinama, a koje se temelje na postojećim i relevantnim znanstvenim, tehničkim i gospodarskim spoznajama.⁵⁷ Taj dokument

53 <http://www.who.int/fctc/implementation/en/> (25.11.2014.).

54 <http://www.who.int/fctc> (25.11.2014.).

55 Okvirna konvencija bila je otvorena za potpisivanje do 29. lipnja 2004. godine (do kada je potpisalo 168 država), a nakon toga zemlje koje žele postati strankom mogle su i još uvijek mogu to učiniti putem pristupanja. Do danas su članicama Okvirne konvencije postale 180 države, uključujući i Europsku uniju (stanje na dan 5. siječanj 2015. godine). Republika Hrvatska je potpisala Okvirnu konvenciju u New Yorku 2. lipnja 2004. godine i ona je dio unutarnjeg pravnog poretka Republike Hrvatske. Okvirna konvencija objavljena je u Narodnim novinama – Međunarodni ugovori br. 3/2008, a stupila je na snagu u odnosu na Republiku Hrvatsku 12. listopada 2008. Zakon o potvrđivanju Okvirne konvencije Svjetske zdravstvene organizacije o nadzoru nad duhanom Hrvatski sabor donio je na sjednici 14. ožujka 2008. godine.

56 History of the World Health Organization Framework Convention on Tobacco Control, World Health Organization, 2009., str. 26. Druga uvodna izjava uz Protokol o ukidanju nezakonite trgovine duhanskim proizvodima Okvirne konvencije iz 2012. godine.

57 Riječ je o međunarodnom dokumentu koji sadrži: mjere koje se odnose na smanjenje potražnje duhana, odnosno mjere koje se odnose određivanja cijena i oporezivanja kao učinkovito i važno sredstvo za smanjenje uporabe duhana od strane različitih skupina stanovništva, posebice mladeži (čl. 6.); mjere koje se ne odnose na određivanje cijena kao učinkovite i važne načine smanjenja uporabe duhana (čl. 7.); mjere zaštite od izlaganja duhanskom dimu u zatvorenim radnim prostorima, javnom prijevozu, i prema potrebi, drugim javnim mjestima (čl. 8.); reguliranje sastojaka duhanskih proizvoda (čl. 9.), obvezu objavljivanja podataka o otrovnim sastojcima u duhanskim proizvodima i emisiji koju mogu stvoriti (čl. 10.), obvezu odgovarajućeg

predstavlja moćno sredstvo u borbi za smanjenje upotrebe duhana i duhanskih proizvoda i izlaganja duhanskom dimu, a time i za unaprjeđenje zdravlje ljudi. Okvirna konvencija je značajan skup međunarodnih standarda o cijenama i porezima na duhan, pakiranju i označavanju duhanskih proizvoda, edukaciji i podizanju svijesti javnosti u vezi sprečavanja i suzbijanja uporabe duhana, reklamiranju i sponzorstvu, nedopuštenoj trgovini duhanskim proizvodima i zaštiti od izlaganja duhanskom dimu iz okoliša.⁵⁸

Stranke Okvirne konvencije u preambuli skreću pozornost na stalne pokušaje duhanske industrije da raznim mjerama umanje ili onemoguće nadzor nad duhanom, te ističu veliku važnost i poseban doprinos nevladinih organizacija (udruga žena, mladih, udruga za ekologiju, zaštitu potrošača) i ostalih članova civilnog društva, uključujući stručna zdravstvena tijela, akademske i zdravstvene ustanove, u njihovim nastojanjima nadzora nad duhanom i sprječavanja i suzbijanja upotrebe duhana i duhanskih proizvoda na nacionalnoj i međunarodnoj razini.

Šesti dio (čl. 19.) Okvirne konvencije uređuje posebno važno pitanje koje se odnosi na odgovornost.⁵⁹ Prema čl. 19., st. 1. i 2. u svrhu nadzora nad duhanom, stranke su se obvezale razmotriti poduzimanje zakonodavnih mjera ili unaprjeđenje postojećih zakona, po potrebi, pri rješavanju građanske ili kaznene odgovornosti, uključujući naknadu gdje to potrebno, te su se obvezale međusobno surađivati pri razmjeni podataka putem Konferencije stranaka uključujući podatke o zdravstvenim učincima upotrebe duhanskih proizvoda i izlaganje duhanskom dimu, kao i podatke o važećem zakonodavstvu i propisima, odgovarajućoj pravnoj praksi. Nadalje,

pakiranja i označavanja duhanskih proizvoda uz zdravstvena upozorenja koja opisuju štetne utjecaje uporabe duhana te mogu sadržavati i druge odgovarajuće poruke (čl. 11.); edukaciju, obuku, davanje podataka i osvješćivanja javnosti (čl. 12.); zabranu oglašavanja, promidžbe i sponzoriranja duhanskih proizvoda u cilju smanjenja upotrebe duhanskih proizvoda (čl. 13.); mjere za promoviranje prestanka uporabe duhana i odgovarajući tretman za odvikavanje od ovisnosti o duhanu (čl. 14.) mjere za smanjenje duhanske ponude - nedozvoljene trgovine duhanskim proizvodima (čl. 15.), nedozvoljenu proizvodnju i krivotvorenje, prodaje duhanskih proizvoda maloljetnim osobama i maloljetnih osoba (čl. 16.) i podrška uvođenju gospodarski održivih zamjenskih aktivnosti (čl. 17.); mjere zaštite okoliša i zdravlja ljudi kod uzgoja i proizvodnje duhana (čl. 18.); pitanja koja se odnose na odgovornosti (čl. 19.), znanstvenu i tehničku suradnju i razmjenu podataka (čl. 20. – 22.), institucionalno uređenje (Konferencija stranaka, Tajništvo i odnos Konferencije stranaka i međuvladinih organizacija) i financijska sredstva (čl. 23. – 26.), rješavanje sporova (čl. 27.), te razvoj i završne odredbe (čl. 30. - 38.).

58 Prijedlog zakona o potvrđivanju Okvirne konvencije Svjetske zdravstvene organizacije o nadzoru nad duhanom s konačnim Prijedlogom zakona, Ministarstvo zdravstva socijalne skrbi, Zagreb, 2008.

59 Prema monitoring izvješću o primjeni Okvirne konvencije iz 2014. godine odredba čl. 19. jedna je od najslabije primijenjenih odredaba Okvirne konvencije. Prosječna godišnja razina primjene je izrazito niska i izražena u procentima iznosi 14 %, što predstavlja drugu najnižu razinu primjene od svih odredaba Okvirne konvencije. Ako se promatraju pojedine odredbe Okvirne konvencije (primjerice čl. 19.), Hrvatska se može svrstati u skupinu zemalja s malim ili nikakvim napretkom u izvršavanju preuzetih obveza iz Okvirne konvencije. Vidi: 2014 global progress report on implementation of the WHO Framework Convention on Tobacco Control, World Health Organization, 2014., str. 52., 53. i 83. , <http://www.who.int/fctc/reporting/2014globalprogressreport.pdf?ua=1> (28.11.2014.).

sukladno čl. 19., st. 3. stranke, po potrebi i međusobnom dogovoru, unutar okvira svog nacionalno zakonodavstva, politike, pravne prakse i primjenjivih postojećih ugovornih rješenja, pružaju jedna drugoj podršku u provođenju pravnih postupaka koji se odnose na građansku i kaznenu odgovornost sukladno Okvirnoj konvenciji. Okvirna konvencija ni na koji način ne utječe niti ograničava međusobno pravo pristupa sudovima stranaka gdje takva prava postoje (čl. 19., st. 4.). Konferencija stranaka može razmotriti, po mogućnosti u ranom razdoblju, uzevši u obzir aktivnosti relevantnih međunarodnih skupova, pitanja vezana uz odgovornost, uključujući odgovarajuće međunarodne pristupe tim pitanjima i odgovarajuće načine za podršku strankama, na njihov zahtjev, u njihovim zakonodavnim i ostalim aktivnostima (čl. 19., st. 5.).⁶⁰

Važno je napomenuti da čl. 33. Okvirne konvencije pruža mogućnost strankama predlagati protokole uz Okvirnu konvenciju, a Konferenciji ugovornih stranaka pruža mogućnost usvajanja protokola uz Konvenciju. Tako je na petoj Konferenciji ugovornih stranaka održanoj u Seulu u Republici Koreji 12. studenoga 2012. godine usvojen Protokol o uklanjanju nezakonite trgovine duhanskim proizvodima.⁶¹ Navedeni Protokol uz Okvirnu konvenciju još nije stupio na snagu.⁶²

4.2. Mjere Europske unije - Direktiva Europske unije 40/2014 o duhanskim proizvodima

Kako bi zaštitila zdravlje svojih građana, posebice onih najmlađih, od rizika koje donosi pušenje, Europska unija neprestano osuvremenjuje postojeće zakonodavstvo i donosi nove (preventivne) mjere u području nadzora nad duhanom i sigurnosti duhanskih i srodnih proizvoda. Također, kako bi osigurala neometano funkcioniranje unutarnjeg tržišta EU-a nastoji usvojiti mjere kojima smanjuje razlike u pravnoj regulaciji problematike proizvodnje, predstavljanja i prodaje duhanskih proizvoda između država članica. Navedene (brojne) mjere EU-a, ali nacionalnih, regionalnih i lokalnih vlasti, mogu značajno utjecati na smanjenje konzumacije duhanskih proizvoda, a time i na poboljšanje zdravlja i kvalitete života europskih građana.

Sigurnost, odnosno nadzor nad duhanskim i srodnim proizvodima u EU

60 Vidi: MURPHY, Liability and the WHO Framework Convention on Tobacco Control, International Law FORUM du Droit International, vol. 5., issue 1., 2003., str. 62. – 71.

61 Protocol to eliminate illicit trade in tobacco products, World Health Organization, 2013.; vidi: Prijedlog Odluke Vijeća o potpisivanju u ime Europske unije, Protokola o uklanjanju nezakonite trgovine duhanskim proizvodima Okvirne konvencije Svjetske zdravstvene organizacije o nadzoru nad duhanom u mjeri u kojoj se tiču odredbi Protokola koje se spadaju u Glavu V. Dijela trećeg Ugovora o funkcioniranju Europske unije, COM/2013/0539 final - 2013/0260 (NLE), Bruxelles, 18.7.2013.

62 U skladu s člankom 43. Protokol o uklanjanju nezakonite trgovine duhanskim proizvodima bio je otvoren za potpisivanje svim ugovornim strankama Okvirne konvencije u Ženevi od 10. do 11. siječnja 2013. te nakon toga u sjedištu Ujedinjenih naroda u New Yorku do 9. siječnja 2014. (do kada je Protokol potpisalo 53 države i EU). Prema čl. 45. Protokol o uklanjanju nezakonite trgovine duhanskim proizvodima će stupiti na snagu devedesetog dana od datuma pohrane četrdesetog instrumenta ratifikacije, prihvata, odobrenja, službene potvrde ili pristupanja kod Depozitara.

(proizvodnja, predstavljanje, prodaja, sponzorstvo, itd.) temelji si na tri direktive, i to:

- Direktiva 2001/37/EZ o proizvodnji, predstavljanju i prodaji duhanskih proizvoda;⁶³
- Direktiva 2003/33/EZ o oglašavanju i sponzorstvu duhanskih proizvoda;⁶⁴
- Direktiva 2014/40/EU o proizvodnji, predstavljanju i prodaji duhanskih i srodnih proizvoda (dalje u tekstu: Direktiva 2014/40/EU).⁶⁵

U sedmoj uvodnoj izjavi preambule Direktive 2014/40/EU navodi se da je zakonodavno djelovanje na razini Unije potrebno i kako bi se provela Okvirna konvencija. Odredbe Okvirne konvencije su obvezujuće za EU i njezine države članice.⁶⁶ Kako bi se ista provela Unija, uzimajući u obzir visoku razinu zaštite ljudskog zdravlja, posebice mlađih osoba, donosi brojne mjere koje uključuju i mjere usmjerene na usklađivanje propisa država članica na području proizvodnje, predstavljanja i prodaje duhanskih i srodnih proizvoda. Takva mjera je i Direktiva 2014/40/EU.

Europski parlament i Vijeće Europske unije donijeli su Direktivu 2014/40/EU uzimajući u obzir Ugovor o funkcioniranju Europske unije, a posebice njegov članak 53. stavak 1., članak 62. i članak 114.,⁶⁷ prijedlog Europske komisije, mišljenje

63 Direktiva 2001/37 Europskog parlamenta i Vijeća od 5. lipnja 2001. o usklađivanju zakona i drugih propisa država članica o proizvodnji, predstavljanju i prodaji duhanskih proizvoda (Službeni list L 194, 18.7.2001.).

64 Direktiva 2003/33/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 26. svibnja 2003. o usklađivanju zakona i drugih propisa država članica o oglašavanju i sponzorstvu duhanskih proizvoda (Tekst značajan za EGP), Službeni list EU L 152, 20.6.2003.

65 Direktiva 2014/40/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 3. travnja 2014. o usklađivanju zakona i drugih propisa država članica o proizvodnji, predstavljanju i prodaji duhanskih i srodnih proizvoda i o stavljanju izvan snage Direktive 2001/37/EZ (Tekst značajan za EGP) potpisana 3. travnja 2014. godine u Bruxellesu, objavljena u Službenim listu Europske unije od 29. travnja 2014., a stupila na snagu dvadesetog dana od dana objave.

66 Okvirna konvencija potpisana je u ime Europske unije 16. lipnja 2003. godine, a stupila je na snagu u odnosu na Europsku uniju 28. rujna 2005. godine. Vidi: Odluka Vijeća 2004/513/EZ o zaključivanju Okvirne konvencije Svjetske zdravstvene organizacije o nadzoru nad duhanom od 2. lipnja 2004 (Council Decision 2004/513/EC of 2 June 2004 concerning the conclusion of the WHO Framework Convention on Tobacco Control, Official Journal L 213, 15.6.2004, str. 8. – 24.).

67 Prema čl. 114. Ugovora o funkcioniranju Europske unije, Europski parlament i Vijeće mogu, djelujući sukladno redovitom zakonodavnom postupku, nakon savjetovanja s Gospodarskim i socijalnim odborom, usvojiti mjere za usklađivanje odredaba utvrđenih zakonima, uredbama ili upravnim propisima država članica kojima je cilj stvaranje i djelovanje unutarnjeg tržišta. Komisija, u svojim prijedlozima koji se odnose na zdravlje, sigurnost, zaštitu okoliša i zaštitu potrošača, uzima kao polaznu točku visok stupanj zaštite, uzimajući posebice u obzir sva nova otkrića utemeljena na znanstvenim činjenicama. Unutar svojih ovlasti, Europski parlament i Vijeće isto tako nastoje ostvariti taj cilj. Mjere usklađivanja u odgovarajućim slučajevima uključuju zaštitnu klauzulu kojom se državama članicama odobrava da iz jednog ili više (opravdanih) razloga koji nisu gospodarske naravi (javni moral, javni poredak ili javna sigurnost; zaštita zdravlja i života ljudi, životinja ili biljaka; zaštita nacionalnog blaga umjetničke, povijesne ili arheološke vrijednosti; ili zaštite industrijskog i trgovačkog vlasništva), poduzmu privremene mjere koje podliježu postupku nadzora Unije. Kada država članica iznese određeni problem glede javnog zdravlja na području koje je već bilo podloženo mjerama usklađivanja,

Europskog gospodarskog i socijalnog odbora,⁶⁸ mišljenje Odbora regija,⁶⁹ a u skladu s redovnim zakonodavnim postupkom.

Stupanjem na snagu Direktive 2014/40/EU stavljana je izvan snage stara Direktiva o duhanskim proizvodima iz 2001. godine⁷⁰ s učinkom od 20. svibnja 2016., kada je i krajnji rok za provedbu Direktive 2014/40/EU u nacionalno pravo država članica.⁷¹ Odredbe Direktive 2001/37/EZ su se pokazale kao nedovoljan standard zaštite zdravlja ljudi (europskih građana), posebice onih najmlađih, od rizika koje donosi pušenje. Naime, više od deset godina od njezina usvajanja, kako to stoji u toč. 1. mišljenja Odbora regija, „pušenje i dalje ostaje vodeći uzrok smrti u EU-u koji se može spriječiti, a koji ubija gotovo 700.000 osoba svake godine, kao i da 70 % pušača započinje s pušenjem u dobi mlađoj od 18 godina, zbog čega čvrsto podržava potrebu za hitnom izmjenom aktualne Direktive uz razmatranje uvođenja strožih mjera za njezinu provedbu“.

Države članice mogu dopustiti da određeni duhanski i srodni proizvodi, koji nisu usklađeni s Direktivom 2014/40/EU, budu stavljeni na tržište do 20. svibnja 2017. godine. Riječ je o duhanskim proizvodima koji su proizvedeni ili pušteni u slobodan promet i označeni u skladu s Direktivom 2001/37/EZ prije 20. svibnja 2016., kao i o elektroničkim cigaretama ili spremnicima za ponovno punjenje koji su proizvedeni ili pušteni u slobodan promet prije 20. studenoga 2016., te o biljnim proizvodima za pušenje koji su proizvedeni ili pušteni u slobodan promet prije 20. svibnja 2016.

Direktiva 2014/40/EU predstavlja pokušaj (potpunijeg i učinkovitijeg) usklađivanja nacionalnih prava o proizvodnji, predstavljanju i prodaji duhanskih i srodnih proizvoda. Naime, sadašnje značajne razlike između zakona i drugih propisa država članica o proizvodnji, predstavljanju i prodaji duhanskih i srodnih proizvoda predstavljaju prepreke neometanom funkcioniranju unutarnjeg tržišta. Stoga je i cilj Direktiva 2014/40/EU usklađivanje nacionalnih prava kako bi se olakšalo neometano funkcioniranje unutarnjeg tržišta za duhanske i srodne proizvode, uzimajući kao polazište visoku razinu zaštite ljudskog zdravlja, pogotovo za mlade ljude, te kako bi se zadovoljile obveze Unije prema Okvirnoj konvenciji Svjetske zdravstvene organizacije o nadzoru nad duhanom.⁷²

Komisiji na to treba skrenuti pozornost, koja potom odmah odlučuje treba li Vijeću predložiti prikladne mjere.

68 Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o „Prijedlogu direktive Europskog parlamenta i Vijeća o usklađivanju zakonodavstva, propisa i administrativnih odredbi zemalja članica u vezi s proizvodnjom, prezentacijom i prodajom duhanskih i srodnih proizvoda” COM(2012) 788 final – 2012/0366 (COD) , (2013/C 327/13), Izvjestitelj: Rodríguez García-Caro, Službeni list C 327, 12.11.2013., str. 65. (dalje u tekstu: mišljenje Gospodarskog i socijalnog odbora).

69 Službeni list EU C 280, 27. 9. 2013., str. 57. (dalje u tekstu: mišljenje Odbora regija).

70 Direktiva 2001/37/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 5. lipnja 2001. o usklađivanju zakona i drugih propisa država članica o proizvodnji, predstavljanju i prodaji duhanskih proizvoda (Službeni list L 194, 18.7.2001.).

71 Vidi: čl. 29. i 31. Direktive 2014/40/EU.

72 Čl. 1. Direktive 2014/40/EU: „Cilj ove Direktive je usklađivanje zakona i drugih propisa država članica o:

(a) sastojcima i emisijama duhanskih proizvoda i srodnim obvezama o izvješćivanju uključujući

Kako stoji u šestoj uvodnoj izjavi preambule Direktive 2014/40/EU „veličina unutarnjeg tržišta duhanskih i srodnih proizvoda, sve jača tendencija proizvođača duhanskih proizvoda da proizvodnju za čitavu Uniju koncentriraju u tek malom broju proizvodnih objekata unutar Unije te znatna prekogranična trgovina duhanom i srodnim proizvodima kao posljedica toga, pozivaju na snažnije zakonodavno djelovanje ne na razini država, već na razini Unije kako bi se postiglo neometano funkcioniranje unutarnjeg tržišta“.

U uvodnoj izjavi 59. stoji da je, s obzirom na to da Direktiva 2014/40/EU utječe na nekoliko temeljnih prava utjelovljenih u Povelji Europske unije o temeljnim pravima, potrebno osigurati da obveze nametnute proizvođačima, uvoznicima i distributerima duhanskih i srodnih proizvoda ne jamče samo visoku razinu zdravstvene zaštite i zaštite potrošača već i štite sva druga temeljna prava i proporcionalne su u pogledu neometanog funkcioniranja unutarnjeg tržišta.⁷³

U osmoj uvodnoj izjavi preambule Direktive 2014/40/EU navodi se da bi, s obzirom na to da duhanski proizvodi nisu obični proizvodi nego proizvodi koji imaju posebno štetne posljedice za zdravlje ljudi, zaštititi zdravlja ljudi trebalo dati veliku

-
- maksimalne razine emisija katrana, nikotina i ugljikova monoksida za cigarete;
- (b) određenim aspektima označavanja i pakiranja duhanskih proizvoda uključujući zdravstvenih upozorenja koja se trebaju nalaziti na paketima duhanskih proizvoda i vanjski izgled pakiranja kao i sljedivosti i sigurnosnih obilježja koji se primjenjuju na duhanske proizvode kako bi se osigurala sukladnost s ovom Direktivom;
 - (c) zabrani stavljanje na tržište duhana za oralnu uporabu;
 - (d) prekograničnoj prodaji duhanskih proizvoda na daljinu;
 - (e) obvezi podnošenja obavijesti o novim duhanskim proizvodima;
 - (f) stavljanju na tržište i označavanju određenih proizvoda koji su srodni duhanskim proizvodima, posebno elektroničkih cigareta i spremnika za punjenje i biljnih proizvoda za pušenje;
- kako bi se olakšalo neometano funkcioniranje unutarnjeg tržišta za duhanske i srodne proizvode, uzimajući kao polazište visoku razinu zaštite ljudskog zdravlja, pogotovo za mlade ljude, te kako bi se zadovoljile obveze Unije prema Okvirnoj konvenciji Svjetske zdravstvene organizacije o nadzoru nad duhanom -a („FCTC“).“

73 Gospodarski i socijalni odbor napominje i upozorava da usvajanje i primjena Direktive 2014/40/EU može imati ozbiljne posljedice za radna mjesta, gospodarstvo i porezne prihode u EU i time ugroziti ostale temeljne ciljeve EU-a kao što su puna zaposlenost i gospodarski rast. Drugim riječima, Direktiva 2014/40/EU donosi određene rizike na tržištu rada jer će u opasnosti biti znatan broj radnih mjesta diljem EU-a u svim dijelovima proizvodnog, odnosno distribucijskog lanca (primarna proizvodnja, obrada, pakiranje, prodaja duhana i duhanskih proizvoda). Također, postoji rizik od naglog pada poreznih prihoda zbog smanjenja prodaje duhanskih proizvoda i povećanja ilegalne trgovine. Kriminalne će mreže naglo povećati ilegalnu trgovinu (tj. krijumčarenje i krivotvorenje), što će dovesti do smanjenja prodaje zakonitog duhana, pada poreznih prihoda od duhanskih proizvoda, ugrožene sigurnosti potrošača zbog nepostojanja zdravstvenih kontrola i kontrola kvalitete te lakšeg pristupa maloljetnika duhanu (Mišljenje Gospodarskog i socijalnog odbora - zaključci 1.4. – 1.6. i 2.3.).

važnost, osobito kako bi se smanjio broj pušača među mladim osoba.^{74,75}

4.3. *Nadzor nad duhanom u Republici Hrvatskoj*

U cilju zaštite i poboljšanja zdravlja svojih građana od štetnih posljedica upotrebe duhanskih proizvoda i izloženosti duhanskom dimu Republika Hrvatska neprestano usvaja i razvija brojne mjere (programe – strateške dokumente, pravne propise i dr.) za jačanje nadzora nad duhanom koje se u potpunosti temelje na pravnoj stečevini Europske unije i relevantnim međunarodnim konvencijama i imaju kontinuirano potporu Nacionalnog povjerenstva za borbu protiv pušenja Ministarstva zdravlja Republike Hrvatske.⁷⁶ Ovdje ćemo spomenuti samo neke mjere, odnosno zakone koji

74 Član Kluba zastupnika Europske pučke stranke (kršćanski demokrati) u *Europskom parlamentu gosp. Karl-Heinz Florenz bio je jedan od zagovornika (kao i Thomas Ulmer, Richard Seeber, Esther de Lange, Sophie Auconie) zanimljivog amandmana (amandman 4. kojeg je Odbor za okoliš, javno zdravlje i sigurnost hrane predložio, ali koji nije ušao u konačni tekst Direktive 2014/40/EU, jer je prema nekim razmišljanjima (vidi: <http://europeanjusticeforum.org>) nejasan i protivi temeljnim načelima pravnog poretka EU-a kao što su načelo proporcionalnosti, supsidijarnosti i pravne sigurnosti) na osmu uvodnu izjavu prijedloga Direktive 2014/40/EU: „U tu bi svrhu države članice trebale promicati kampanje za sprečavanje pušenja, posebno u školama i medijima. U skladu s načelom odgovornosti proizvođača proizvođači duhanskih proizvoda trebali bi snositi sve zdravstvene troškove koji nastanu kao posljedice potrošnje duhana.“ Izvješće od 24. srpnja 2013. godine o prijedlogu Direktive Europskog parlamenta i Vijeća o usklađivanju zakona i drugih propisa država članica o proizvodnji, oglašavanju i prodaji duhanskih i srodnih proizvoda [COM(2012)0788 - C7-0420/2012- 2012/0366(COD)] - Odbor za okoliš, javno zdravlje i sigurnost hrane (Izvjestiteljica: Linda McAvan). Važno je napomenuti da je predložena odredba sukladna Rezoluciji Europskog parlamenta od 24. listopada 2007. godine (European Parliament resolution of 24 October 2007 on the Green Paper ‘Towards a Europe free from tobacco smoke: policy options at EU level’ (2007/2105(INI)) kojom Parlament poziva Komisiju da izradi prijedlog izmjena tada važeće Direktive o duhanskim proizvodima koji će uključivati i odredbu o odgovornosti proizvođača duhanskih proizvoda.*

75 Odbor za unutarnje tržište i zaštitu potrošača u svome mišljenju od 20. lipnja 2013. godine pozivao je Odbor za okoliš, javno zdravlje i sigurnost hrane da kao nadležni odbor u svoje izvješće uključi sljedeći amandman (amandman 2.) na osmu uvodnu izjavu prijedloga Direktive 2014/40/EU: „Radi toga je također važno nastaviti s edukativnim, informativnim i preventivnim kampanjama i programima kako bi se pomoglo građanima koji se žele odviknuti od pušenja“. Odbor za poljoprivredu i ruralni razvoj pozvao je Odbor za okoliš, javno zdravlje i sigurnost hrane da kao nadležni odbor u svoje izvješće uključi sljedeći amandman na osmu uvodnu izjavu prijedloga Direktive 2014/40/EU (mišljenje od 27. lipnja 2013. godine): „Najmoćnije oruđe u sprječavanju započinjanja pušenja među mladima su edukativne, informativne i preventivne kampanje i programi pružanja pomoći građanima koji se žele odviknuti od pušenja. Ta oruđa i dalje imaju ključnu ulogu. Stoga bi trebalo utemeljiti Europsku zakladu za sprječavanje pušenja radi financiranja programa pružanja pomoći građanima u odvikavanju od pušenja, sprječavanja da se započne navika pušenja među građanima i informiranja građana o štetnim učincima pušenja na zdravlje“. Amandman 2. Odbora za industriju, istraživanje i energetiku na osmu uvodnu izjavu prijedloga Direktive 2014/40/EU glasio je: „Pušenje je aktualan i globalan problem s razarajućim posljedicama, s time da većina pušača počinje konzumirati duhan u adolescenciji“ (mišljenje od 8. srpnja 2013. godine).

76 Vidi: JERKOVIĆ, Dijana, VUGRINEC, Lidija, PETKOVIĆ, Željko, Procjena koherentnosti

su značajni za „duhansku“ problematiku.

Akcijski plan za jačanje nadzora nad duhanom za razdoblje od 2013. Do 2016. godine (Ministarstvo zdravlja, Zagreb, 2013.) strateški je dokument kojem je opći cilj unaprjeđenje zdravlja stanovništva usvajanjem nepušenja kao zdravijeg načina života, uz istodobno smanjenje prevalencije pušenja kao čimbenika rizika za niz kroničnih bolesti (bolesti cirkulacijskog sustava, maligne neoplazme, kronična opstruktivna bolest pluća itd.), a posebni ciljevi su prevenirati započinjanje pušenja u nepušača, posebno kod djece i mladih/osposobiti mlade da se odupru iskušenju i donesu pravilne odluke glede nepušenja; smanjiti broj pušača na populacijskoj razini; smanjiti izloženost duhanskom dimu na javnim mjestima, radnom mjestu i kućnom okruženju; smanjiti štetne posljedice po zdravlje konzumacije duhanskih proizvoda/smanjiti morbiditet i mortalitet vezan uz pušenje.^{77,78}

Zakon o ograničavanju uporabe duhanskih proizvoda donesen je 17. listopada 2013., a stupio je na snagu 6. studenoga 2008. godine, kada je prestao važiti Zakon o ograničavanju uporabe duhanskih proizvoda (Narodne novine, br. 128/99., 14/00. i 55/00.). Ovim Zakonom u pravni poredak Republike Hrvatske prenesena je Direktiva EU 2001/37. Njime su utvrđene dopuštene količine štetnih sastojaka cigareta i obvezne oznake na duhanskim proizvodima, te mjere za smanjenje i ograničavanje uporabe duhanskih proizvoda, kao i preventivne mjere protiv pušenja.

Zakon o duhanu donesen je 18. lipnja 1999., a stupio je na snagu 13. srpnja 1999. godine kada je prestao važiti Zakon o duhanu (Narodne novine, br. 40/75., 26/93. i 29/94.).⁷⁹ Ovim se Zakonom uređuju odnosi u proizvodnji, otkupu, obradi i prometu duhana, te proizvodnji duhanskih proizvoda u Republici Hrvatskoj.

Zakon o zaštiti na radu (Narodne novine, br. 71/14., 118/14. i 154/14.) koji je stupio na snagu 19. lipnja 2014. godine sadrži mjere zaštite nepušača na radu. Sukladno čl. 57. poslodavac je obvezan provoditi zaštitu nepušača od djelovanja duhanskog dima. Tako je zabranjeno pušenje na radnim sastancima i na mjestu rada, s time da poslodavac iznimno može pisanim putem dopustiti pušenje u posebnoj prostoriji, odnosno prostoru na kojima je obvezan znak dozvoljenog pušenja.⁸⁰

politika o nekim psihoaktivnim tvarima i ovisničkom ponašanju u Republici Hrvatskoj, Kriminologija i socijalna integracija, vol. 21., br. 2., 2013., str. 113. – 126.

77 http://www.zdravlje.hr/programi_i_projekti/akcijski_planovi (30.11.2014.).

78 Nacionalna strategija razvoja zdravstva za razdoblje 2012.- 2020. (Narodne novine, br. 116/12.) bavi se, između ostalog, i problematikom ovisnosti o psihoaktivnim tvarima (duhan, alkohol, droge) u Republici Hrvatskoj.

79 Uskoro bi trebao biti donesen novi Zakon o duhanu. Ministarstvo poljoprivrede otvorilo je javnu raspravu o Nacrtu prijedloga Zakonu o duhanu od 07. studenog do 17. studenog 2014. godine. Nacrt prijedloga Zakona o duhanu dostupan na: <http://www.mps.hr/UserDocsImages/SAVJETOVANJA%20ZI/Zakon%20o%20duhanu.pdf>.

80 Važno je napomenuti da Zakon o zaštiti na radu sadrži odredbe o odgovornosti poslodavca za štetu koji pretrpi radnik u radu i vezi s radom. Tim zakonom predviđen je objektivna odštetna odgovornost poslodavca. Sukladno čl. 25. ozljeda na radu i profesionalna bolest koju je radnik pretrpio obavljajući poslove za poslodavca smatra se da potječe od rada i poslodavac odgovara po načelu objektivne odgovornosti. On može biti oslobođen odgovornosti ili se njegova odgovornost može umanjiti ako je šteta nastala zbog više sile ili krajnjom nepažnjom radnika ili treće osobe, na koje poslodavac nije mogao utjecati niti je njihove posljedice mogao izbjeći,

5. PRIRODA DUHANSKE PROIZVODNJE I DUHANSKIH PROIZVODA

Kako bi se mogao donijeti pravilan sud o institutu odgovornosti za štetu od duhanskih proizvoda, potrebno je odgovoriti na sljedeća pitanja: Jesu li duhanski proizvodi sigurni proizvodi, (svojtveno) opasni proizvodi, neispravni proizvodi ili pak, nešto drugo?⁸¹ Je li djelatnost proizvođača duhanskih proizvoda opasna djelatnost? Prije nego odgovorimo na ova pitanja nužno je dati definicije pojmova siguran proizvod, opasan proizvod i neispravan proizvod.

Prema čl. 4. toč. 2. Zakona o općoj sigurnosti proizvoda⁸² *sigurni proizvod* označava bilo koji proizvod koji u normalnim ili razumno predvidljivim uvjetima uporabe, uključujući trajanje i po potrebi stavljanje u uporabu, zahtjeve za ugradbu i održavanje, ne predstavlja nikakav rizik ili samo najmanji rizik spojiv s uporabom proizvoda te koji se smatra prihvatljivim i sukladnim s visokom razinom zaštite sigurnosti i zdravlja ljudi, posebno uzimajući u obzir sljedeće elemente: značajke proizvoda, osobito njegov sastav, pakiranje, upute za sklapanje te po potrebi ugradbu i održavanje; utjecaj nekoga proizvoda na druge proizvode ako se razumno može predvidjeti da će se on upotrebljavati s drugim proizvodima; predstavljanje proizvoda, njegovo označavanje, upozorenja i upute za njegovu uporabu i uklanjanje i sve druge oznake ili obavijesti koje se odnose na taj proizvod; kategorije potrošača izloženih riziku kad upotrebljavaju određeni proizvod, osobito djeca i starije osobe. Mogućnost postizanja više razine sigurnosti ili dostupnosti drugih proizvoda koji predstavljaju manji rizik ne čini dovoljan razlog da se neki proizvod smatra opasnim. *Opasni proizvod* je svaki proizvod koji nije sukladan s prethodnom definicijom sigurnog proizvoda.⁸³ Prema odredbama Zakona o obveznim odnosima⁸⁴ (dalje u tekstu: ZOO) šteta nastala u vezi s opasnom stvari, odnosno opasnom djelatnošću smatra se da potječe od te stvari, odnosno djelatnosti, osim ako se dokaže da one nisu bile uzrok štete (čl. 1063.), a za istu odgovara njezin vlasnik, odnosno osoba koja se opasnom djelatnošću bavi (čl. 1064.). Odredbama ZOO-a definiran je pojam neispravnog proizvoda.⁸⁵ Prema čl. 1075. ZOO-a: „Proizvod nije ispravan ako, uzimajući u obzir sve okolnosti slučaja, a poglavito način na koji je proizvod predstavljen, svrhe u koje, prema razumnom

unatoč provedenoj zaštiti na radu.

- 81 Vidi: COSTA, Eva Dias, Producer Liability for Damages Caused by the Use of Tobacco, *International Journal of Humanities and Social Science*, vol. 2., no. 15., 2012., str. 279. – 282., http://www.ijhssnet.com/journals/Vol_2_No_15_August_2012/35.pdf (19.12.2014.).
- 82 Narodne novine, br. 30/09. 139/10. i 14/14. Vidi: Direktiva 2001/95/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 3. prosinca 2001. o općoj sigurnosti proizvoda (Službeni list L 11, 15.1.2002.).
- 83 Čl. 2. toč. 3. Zakona o općoj sigurnosti proizvoda.
- 84 Narodne novine, br. 357/05. i 41/08.
- 85 Usklađivanje propisa država članica EU-a u području odgovornosti za neispravan proizvod izvršeno je Direktivom Vijeća EEZ-a br. 374, od 25. srpnja 1985., o približavanju zakona, uredbi i administrativnih odredbi država članica koji reguliraju odgovornost za neispravan proizvod (Službeni list L 210, 7.8.1985.), izmijenjenom i dopunjenom Direktivom 1999/34/EZ (Službeni list L 141, 4.6.1999). Vidi: BARETIĆ, Marko, *Odgovornost za neispravan proizvod*, u: *Zakon o obveznim odnosima – najznačajnije izmjene – najznačajniji instituti*, Inženjerski biro, Zagreb, 2005., str. 220. – 278.

očekivanju, proizvod može biti uporabljen te vrijeme kad je proizvod stavljen u promet, ne pruža sigurnost koja se od takva proizvoda opravdano očekuje. Proizvod nije neispravan samo zbog toga što je naknadno bolji proizvod stavljen u promet.“ Kao glavnu odgovornu osobu ZOO predviđa proizvođača.⁸⁶ Sukladno odredbama čl. 1078. ZOO-a odgovorna osoba se može osloboditi odgovornosti ako dokaže bilo koji od egzoneracijskih razloga (dakle, teret dokazivanja je na odgovornoj osobi): da nije stavila proizvod u promet; da iz okolnosti slučaja proizlazi da neispravnost, a ni njezin uzrok, nisu postojali u vrijeme stavljanja proizvoda u promet; da proizvod nije proizveden za prodaju, davanje u zakup ili bilo koju drugu poslovnu svrhu, kao niti da je proizveden ili stavljen u promet u okviru njegova poslovanja; da je neispravnost posljedica pridržavanja prisilnih propisa koji su bili na snazi u trenutku kad je stavio proizvod u promet; da stanje znanosti ili tehničkog znanja u vrijeme stavljanja proizvoda u promet nije omogućavalo otkrivanje neispravnosti; da je šteta prouzročena isključivo radnjom oštećenika ili osobe za koju on odgovara, odnosno radnjom treće osobe koju proizvođač nije mogao predvidjeti i čije posljedice nije mogao izbjeći ili otkloniti. Proizvođač dijela proizvoda oslobađa se odgovornosti i ako dokaže da je neispravnost prouzročena konstrukcijom glavnog proizvoda ili uputama dobivenim od proizvođača glavnog proizvoda. Proizvođač se djelomično oslobađa odgovornosti ako je nastanku štete djelomično pridonio oštećenik ili osoba za koju on odgovara. Ako je nastanku štete djelomično pridonijela treća osoba, ona odgovara solidarno s proizvođačem.

Duhanski proizvodi su svojstveno opasni proizvodi, odnosno proizvodi koji po svojoj prirodi predstavljaju povećanu opasnost po zdravlje ljudi. Riječ je o jedinstvenoj vrsti proizvoda koji imaju potencijala da uzrokuju smrtnost, obolijevanje i invalidnost.⁸⁷ Za razliku od drugih (opasnih) proizvoda (npr. alkohola, lijekova, motornih vozila, itd.) koji mogu prouzročiti štetu, vrlo značajna i jedinstvena obilježja upotrebe duhana, odnosno duhanskih proizvoda su ovisnost (o nikotinu kao posljedica pušenje duhana, koja je čak i teža od ovisnosti o teškim drogama – heroinu)⁸⁸ i štetnost po zdravlje ljudi (potrošača) pri njegovoj normalnoj, namjenskoj i pravilnoj upotrebi.⁸⁹ Dakle, riječ o jedinstvenim, legalnim i još uvijek (kod nas) jako „popularnim“ (posebice među mlađim osobama) i lako pristupačnim proizvodima koji su izrazito opasni po ljudsko zdravlje i život pri namjenskoj, odnosno razumno očekivanoj upotrebi. Znanost je nedvojbeno dokazala da pušenje cigareta u normalnim ili razumno predvidljivim uvjetima uporabe negativno utječe na zdravlje ljudi.⁹⁰ Ipak, čini se kako brojni razlozi zbog kojih ljudi puše (ovisnost, smirenost, opuštenost, dosada, zabava, ...) često nadjačaju jedan razlog da to ne čine, a to je štetnost pušenja po njihovo zdravlje i okoliš.⁹¹ Drugim riječima, znanstveno je dokazana toksičnost

86 Vidi: čl. 1076. ZOO-a.

87 Vidi toč. 34. Preambule Direktive 2014/40/EU.

88 <http://www.plivazdravlje.hr/aktualno/clanak/23615/Ovisnost-o-nikotinu.html> (3.12.2014.).

89 KJØNSTAD, Asbjørn, Tobacco and Tort Liability, Stockholm Institute for Scandianvian Law 1957 – 2009, <http://www.scandinavianlaw.se/pdf/41-13.pdf> (28.12.2014.).

90 Znanstveno je dokazano da je posljedica (duže) izloženosti duhanskom dimu u visokom stupnju vjerojatnosti (ali ne i apsolutnom) karcinom pluća.

91 Borba pušača protiv ovisnosti o pušenju, odnosno ovisnosti o nikotinu kao posljedici pušenja

duhanskih proizvoda, odnosno dokazano je da cigarete i neki duhanski proizvodi pri gorenju ispuštaju mnoge štetne, farmakološki aktivne, toksične i kancerogene tvari jako opasne za zdravlje pušača, kao i za pasivne pušače, posebice nerođenu djecu i bebe.⁹² Kako se u literaturi ističe ne postoji „lagana“⁹³ i sigurna cigareta, te zdrava i sigurna razina pušenja cigareta.⁹⁴ Pušenje je, kako ističu proizvođači, „užitak koji prelazi granice“,⁹⁵ ali istodobno užitak koji stvara ovisnost i „tiho ubija“ (aktivne, ali pasivne) pušače.⁹⁶ U pravnoj teoriji postoje mišljenja da s obzirom na to da je opasnost koja prijete od pušenja očita (*obvious danger*), tada se teško može reći da duhanski proizvod (cigareta) ne pruža sigurnost koja se od njega opravdano može očekivati (tj. da je neispravan), te sukladno tome, ako dođe štete prouzročene tom očitom opasnošću duhanskog proizvoda (npr. pušač je obolio od raka pluća), može se reći da se oštećenik (pušač) svjesno izložio riziku (na sebe je preuzeo rizik) i sam doveo do štete.⁹⁷

Može se zaključiti da **duhanski proizvodi nisu sigurni proizvodi. Duhanski proizvodi su opasni proizvodi. Duhanski proizvodi mogu biti neispravni proizvodi. Proizvodnja, distribucija i prodaja duhanskih proizvoda sama po sebi nije opasna, ali je opasna uporaba proizvoda čija je opasnost očita.** Primarna proizvodnja i prerada duhana, proizvodnja i pakiranje cigareta, proizvodnja filtera, distribucija i prodaja gotovih duhanskih proizvoda, odnosno stavljanje u promet gotovih duhanskih proizvoda rezultiraju uporabom duhanskih proizvoda koja predstavlja veliki rizik nastanka štete. Proizvođači duhanskih proizvoda bave se legalnim djelatnošću, ali na određeni način opasnom djelatnošću.⁹⁸ Iako su proizvođači duhanskih proizvoda itekako dobro upoznati sa štetnim učincima svojih proizvoda, oni ih i dalje nesmetano

-
- duhana može dugo trajati, a često je i bezuspješna. Vidi: TADIĆ, Mate, op. cit. u bilj 48., str. 107. – 128.; BOJIĆ-MILIČEVIĆ, Gordana i dr., Zašto se počinje i nastavlja sa pušenjem? (Neke mogućnosti borbe protiv epidemije pušenja), *Pneumon*, vol. 33., no. 1-2., Institut za plućne bolesti, Sremska kamenica, 1995., str. 45. – 47.
- 92 Uvodna izjava 23. Preambule Direktive 2001/37/EZ o proizvodnji, predavljanju i prodaji duhanskih proizvoda.
- 93 Treba u cijelosti otkloniti zablude da su „lagane“ (*light* ili *ultra light*) cigarete sigurne, odnosno manje štetne od „običnih“ cigareta., Vidi: POPOVIĆ-GRLE, Sanja, op. cit u bilj. 25., str. 142.
- 94 Vidi: ČOP, Nevenka, Pušenje i moždani udar, *Medicus*, vol. 10., no. 11., 2001., str. 55.
- 95 http://www.tdr.hr/o_tdr/tdr_regija.html (17.1.2015.).
- 96 „Pušenje je jedan u nizu autoagresivnih postupaka kojima se, kao i alkoholizmom, drogom, raznim fanatizmima i samoubistvom, „diči“ homo sapiens.“ LUČIĆ, Saša, PERN, Branislav, Školska deca i pušenje, *Pneumon*, vol. 33., no. 1-2., Institut za plućne bolesti, Sremska kamenica, 1995., str. 9.; „Pušenje se ne temelji na biološkoj potrebi, nego na emocionalnoj, socijalnoj i ovisničkoj potrebi ...“. STANIĆ, Ivica, Pušenje je samoubojstvo na rate, *Narodni zdravstveni list*, svibanj-lipanj 2000., str. 34.; „Pušenje, dakle, nije privatna stvar pušača, nego problem čitavog društva pa ono postaje poremećaj ponašanja socijalno-medicinskog karaktera.“, MATEŠAN, Katja, Štetni učinci pušenja, *Javno zdravstvo*, god. 7., br. 2., 2013., str. 7.
- 97 BARETIĆ, Marko, Građanskopravna odgovornost za neispravan proizvod, doktorska disertacija, Zagreb, 2005., str. 286.
- 98 CARLEO, Roberto, Tobacco-Smoke Litigation in Italy: Could Activity the Marketing of Tobacco be a „Dangerous Activity?, *Journal of Multidisciplinary Research*, vol. 4., no. 4., 2012., str. 45. – 52.

proizvode, prodaju i stječu ogroman profit od takvih štetnih, svojstveno opasnih i ovisničkih proizvoda.⁹⁹

Sustav odgovornosti za štetu od opasnih stvari i opasnih djelatnosti, kao i posebni sustav odgovornosti za neispravan proizvod, teško mogu učinkovito odgovoriti na posebnosti pravnog odnosa odgovornosti za štetu od duhanskih proizvoda.

6. TUŽBE PROTIV PROIZVOĐAČA ZA NAKNADU ŠTETE OD DUHANSKIH PROIZVODA – POČECI DUGOTRAJNE BORBE „DUHANSKIH“ OŠTEĆENIKA

Slučajevi tužbi za naknadu štete protiv proizvođača duhanskih proizvoda privukli su veliku pozornost (američke) javnosti i medija nakon što je medicinska znanost nedvojbeno utvrdila štetnost pušenja po zdravlje ljudi, odnosno nakon što je dokazala da uživanje duhanskih i srodnih proizvoda (aktivno pušenje) i izloženosti duhanskom dimu (pasivno pušenje) uzrokuju smrt, bolesti i onesposobljenja.¹⁰⁰

Šef službe javnog zdravlja SAD-a (*Surgeon General of the U. S.*) Luther L. Terry objavio je 11. siječnja 1964. godine službeno izvješće o štetnim posljedicama pušenja koje je napisano na zahtjev predsjednika SAD-a Johna F. Kennedyja, a na temelju preko 7000 znanstvenih i stručnih članaka vezanih uz pušenje i oboljenja koja su posljedica pušenja.¹⁰¹ Navedeno izvješće potaknulo je američki Kongres na usvajanje Federal Cigarette Labeling and Advertising Act (1965). Taj je pravni akt predstavljao početak snažne borbe za sigurnost i jači nadzor nad duhanskim proizvodima.

Iste godine Američki pravni institut¹⁰² publicirao je dopunjeni *Restatement*

99 LIBERMAN, Jonathan, CLOUGH, Jonathan, Corporation That Kill: The Criminal Liability of Tobacco Manufacturers, *Criminal Law Journal*, vol. 26., 2002., str. 1., http://www.vctc.org.au/tc-res/criminal_liability_paper.pdf (10.10.2014.).

100 Vidi: DOLL, Richard, BRADFORD HILL, Austin, Mortality in Relation to Smoking: Ten Years' Observations of British Doctors, *British Medical Journal*, vol. 1., 1964., str. 1399. – 1410., 1460. – 1467.; HAJDU I., Steven, VADMAL S., Manjunath, The Use of Tobacco, *Annals of Clinical & Laboratory Science*, vol. 40., bo. 2., 2010., str. 178. – 181., <http://www.annclinlabsci.org/> (12.10.2014.).

101 Smoking and Health: Report of the Advisory Committee of the Surgeon General of the Public Health Service, U.S. Department of Health, Education and Welfare, Public Health Service Publication, no. 1103., 1964., <http://profiles.nlm.nih.gov/ps/access/NNBBMQ.pdf>; The health consequences of smoking – 50 years of progress: a report of the Surgeon General, U.S. Department of Health and Human Services, Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Chronic Disease Prevention and Health Promotion, Office on Smoking and Health, 2014., str. 7., <http://www.surgeongeneral.gov/library/reports/50-years-of-progress/> (28.12.2014.).

102 U veljači 1923. godine u Washingtonu je utemeljen Američki pravni institut (*American Law Institute, ALI* - <http://www.ali.org/>). To je neovisna i neprofitabilna organizacija čiji su članovi eminentni pravni teoretičari i praktičari (oko 4000 članova), uključujući članove iz stranih država. U okviru ALI-ja nastaju neformalne kodifikacije (neobvezujući, ali jako utjecajni izvori) određenih područja privatnog prava tj. *Restatementi*. Vidi: FRENKLIN, Mitchell, The Historic Function of the American Law Institute: Restatement as Transitional to Codification, *Harvard Law Review*, vol. 47. issue 8., 1934., str. 1367. – 1394.

(*Second*) of Torts (dopunjen odredbom par. 402A)¹⁰³ kojim je prihvaćen sustav objektivne izvanugovorne odgovornosti za štetu od neispravnog proizvoda.¹⁰⁴ U pravnoj literaturi postoje mišljenja da je navedeni sustav (bio) jedno od oružja u borbi protiv proizvođača duhanskih proizvoda u američkom pravu.¹⁰⁵ Međutim, navodi se i da je riječ o slabijem oružju nego što se to u vrijeme njegovog nastanka mislilo. Naime, američki sudovi odbacivali su tužbe protiv duhanskih kompanija, odnosno iste su uspjele izbjeći odgovornost po par. 402A(1) jer cigarete nisu smatrane nerazumno opasnim (*unreasonably dangerous*) proizvodom, odnosno neispravnim proizvodom (prema komentaru (i) par. 402A) samo zato što pušenje može izazvati štetne posljedice po zdravlje ljudi.¹⁰⁶

Dok s jedne strane ne mali broj autora o *Restatementima* govori kao o iznimno uspješnim projektima, s druge strane pak, brojni komentatori smatraju da *Restatementi* često predstavljaju visoko ispolitizirane projekte u kojima njihovi izvjestitelji (*Reporters*) djeluju kao posrednici u pregovorima između moćnih interesnih skupina ili kao zastupnici interesa pojedinih skupina kao što su proizvođači duhanskih proizvoda i njihovi partneri.¹⁰⁷ U pravnoj literaturi nisu rijetki stavovi da je građanskopravna odgovornost za nerazumno opasan proizvod (neispravan proizvod) u američkom pravu područje u kojem su pritisci i lobiranje različitih interesnih skupina bili iznimno visoki, te da je posebice velik i jak utjecaj duhanske industrije bio u izradi par. 402.

103 Početkom 1955. godine publiciran je *Restatementa (Second) of Torts*, a za izvjestitelja tog projekta imenovan je ugledni sveučilišni profesor prava i vodeći autor tekstova iz odštetnog prava tog vremena William L. Prosser (University of California Law School at Berkeley). Taj *Restatement* je nadopunjen 1965. godine odredbom par. 402A. *Restatementa (Second) of Torts* publiciran je od 1955. do 1979. godine. Projekt je uspješno završio prof. John Wade (Vanderbilt University Law School), budući da je prof. Prosser preminuo 1971. godine.

104 Par. 402A *Restatement (Second) of Torts* pod naslovom *Posebna odgovornost prodavatelja proizvoda za fizičku štetu korisnika ili potrošača* glasi: (1) Onaj tko prodaje bilo koji proizvod u neispravnom stanju, nerazumno opasnom za korisnika ili potrošača ili njegovu imovinu, odgovoran je za fizičku štetu koja je time prouzročena krajnjem korisniku ili potrošaču ili njegovoj imovini, ako se (a) prodavatelj bavi prodajom takvog proizvoda i (b) ako se očekuje da će i da jest proizvod stigao do korisnika ili potrošača bez znatnije promjene stanja u kojem je prodan. Pravilo navedeno u stavku (1) primjenjuje se iako je (a) prodavatelj upotrijebio svu moguću pozornost u pripremi i prodaji svoga proizvoda i (b) korisnik ili potrošač nije kupio proizvod, niti ušao u bilo kakav ugovorni odnos s prodavateljem. Sukladno par. 402B *Restatementa (Second) of Torts* pod nazivom *Prodavateljeva pogrešna prezentacija pokretne imovine potrošaču*, osoba koja tijekom poslovanja prodaje pokretnu imovinu, koja reklamom, etiketama ili na drugi način javnosti pogrešno prezentira materijalne činjenice koje se odnose na karakter ili kvalitetu prodane pokretne imovine, odgovorna je potrošaču pokretne imovine za fizičku štetu prouzročenu opravdanim oslanjanjem na prezentaciju, čak iako ona nije učinjena prijevarno ili nepažnjom i potrošač nije kupio pokretnu imovinu od prodavatelja ili nije ušao u ugovorni odnos s prodavateljem.

105 SIRABIONIAN, Andrei, Why Tobacco Litigation Has Not Been Successful in the United Kingdom: A Comparative Analysis of Tobacco Litigation in the United States and the United Kingdom, *Northwestern Journal of International Law & Business*, vol. 25., issue 2, 2005., str. 488.

106 Ibidem.

107 Vidi: VANDALL, Frank J., The American Law Institute is Dead in the Water, *Hofstra Law Review*, Vol. 26., issue 3., 1998., str. 802. – 816.

Restatementa (Second) of Torts, a još i više u nastanku *Restatementa (Third) of Torts: Products Liability*.¹⁰⁸

Razvoj „duhanskih tužbi“ u SAD-u mogao bi se podijeliti u nekoliko razdoblja, odnosno stadija. Prvo razdoblje započinje s podizanjem prvih tužbi protiv duhanskih kompanija. Prve duhanske tužbe u SAD-u podnesene su 1954. godine (slučajevi *Lowe v R.J. Reynolds Tobacco Company*, *The American Tobacco Company*, et al.; *Pritchard v Liggett & Myers Tobacco Co.*, itd.).¹⁰⁹ U navedenim slučajevima, kao i u brojnim drugim slučajevima nakon njih koji su se pojavili pred američkim sudovima u sljedećem desetljeću, tužitelji nisu imali nikakvog uspjeha u ostvarivanju prava na naknadu štete koja je bila posljedica pušenja cigareta i izlaganja duhanskom dimu. Drugo razdoblje započinje nakon objavljivanja ranije spomenutog izvješća o štetnosti pušenja 1964. godine.¹¹⁰ Međutim, usprkos znanstveno dokazanim štetnim posljedicama pušenja po ljudsko zdravlje oštećene osobe nisu uspijevale naknaditi štetu po do tada razvijenim različitim pravnim temeljima (*cause of action*), odnosno sustavima odgovornosti (*negligence liability*, *breach of warranty*, itd.). Prijelomna točka u razvoju odgovornosti za duhanske proizvode u američkom pravu bila je 1996. godina kada je donesena prvostupanjska presuda u slučaju *Grady Carter and Mildred Carter v. Brown & Williamson Tobacco Corporation* kojom je tužitelju dosuđena naknada štete prouzročene pušenjem (karcinom pluća) u iznosu od 750.000 dolara.¹¹¹ Neposredno nakon donošenja navedene presude cijene dionica duhanske industrije jako su pale. Također, ubrzo nakon donošenja presude u slučaju *Carter* zavladao je „panika“ u redovima proizvođača duhanskih proizvoda od mogućeg ishoda brojnih sličnih slučajeva koji su se nalazili pred američkim sudovima koji bi ih mogao dovesti do nezavidnog (financijskog) položaja. Brojne (neočekivane) okolnosti koje im nisu išle u prilog, potaknule najveće duhanske kompanije u SAD-u da u studenom 1998. sa saveznom državama zaključče iznimno važan dokument za jačanje nadzora nad duhanom i promociju zdravlja - *Master Settlement Agreement*.¹¹²

Danas je broj parnica koje se vode protiv duhanske industrije zbog šteta koje su posljedice pušenja i izloženosti duhanskom dimu u SAD-u relativno velik i znatno je veći negoli u Europi. Također, sve veći broj tužitelja (oštećenika) u SAD-u, po

108 Vidi: LEPOSATA, Elizabeth, BARNES, Richard, GFANTZ, Stanton, Tobacco Industry Influence of the American Law Institute's Restatements of Torts and Implications for Its Conflict of Interest Policies, *Iowa Law Review*, vol. 98., issue 1., 2012., str. 1. – 68.

109 Vidi: DAYNARD, Richard A., Tobacco litigation: a mid-course review, *Cancer Causes and Control*, vol. 12., issue 4., 2001., str. 383.

110 Vidi slučaj *Cipollone v. Liggett Group, Inc.*, 693 F. Supp. 208, 210 (D.N.J. 1988); JACOBSON, Douglas N., After *Cipollone v. Liggett Group, Inc.*: How Wide Will the Floodgates of Cigarette Litigation Open?, *American University Law Review*, Vol. 38., Issue 3., 1989., str. 1021. – 1059.; RILEY, Peter F., The Product Liability of the Tobacco Industry: Has *Cipollone v. Liggett Group* Finally Pierced the Cigarette Manufacturers' Aura of Invincibility?, *Boston College Law Review*, vol. 30., issue 4., 1989., str. 1103. – 1178.

111 Vidi: SIRABIONIAN, Andrei, op. cit. u bilj. 105., str. 493.

112 <http://oag.ca.gov/sites/all/files/agweb/pdfs/tobacco/1msa.pdf> (20.12.2014.)

različitim pravnim temeljima,¹¹³ uspijeva ostvariti svoje pravo na obeštećenje.¹¹⁴ Poznata je nedavna presuda u slučaju gospođe Robinson (slučaj *Cynthia Robinson v. R.J. Reynolds Tobacco Company, et al.*)¹¹⁵ kojoj je sud u saveznoj državi Florida dodijelio na ime naknade štete ukupan iznos od preko 23,64 milijarde dolara (od čega više od 23,62 milijarde dolara kaznene odštete – *punitive damages*).¹¹⁶

Povijesno promatrano, početna potpuna nemogućnost obeštećenja u američkom pravu postepeno je prerasla u relativnu (još uvijek nedovoljnu) uspješnost oštećenika u ostvarivanju naknade štete prouzročenu duhanskim proizvodima.

7. POSEBAN SUSTAV ODŠTETNE ODGOVORNOSTI ZA DUHANSKE PROIZVODE

Bez obzira na znanstveno dokazanu štetnost duhanskih proizvoda i veliki broj „duhanskih“ oštećenika pravni sustavi (država članica EU-a, uključujući i Republiku Hrvatsku) nisu uspostavili poseban, čvrsti i ujednačen, sustav odgovornosti (proizvođača duhanskih proizvoda) za štetu od duhanskih proizvoda. Odgovornost (proizvođača) za štetu od duhanskih proizvoda treba urediti kao poseban odštetnopravni sustav.¹¹⁷

113 Pravni temelji (*cause of action*) uključuju: *negligence, false representation, deceit, breach of express warranty, unfair competition/unlawful business practices, negligent false i misleading advertising, intentional false i misleading advertising, fraud, failure to warn i strict product liability*. Navedeno prema: LIBERMAN, Jonathan, CLOUGH, Jonathan, op. cit. u bilj. 99., str. 4.

114 Vrlo značajno postupovno sredstvo u američkom pravu (koje koriste i duhanski oštećenici) predstavljaju klasne tužbe (*class actions*). Radi se o instrumentu koji služi za rješavanje sudskih sporova omogućavajući većem broju ljudi da zajednički vode jedinstveni postupak radi zaštite svojih povrijeđenih prava. Vidi: MULLENIX, Linda S., Ending Class Actions as We Know Them: Rethinking the American Class Action, *Emory Law Journal*, Vol. 64., Issue 2., 2014., str. 399. – 449.; ERICHSON, Howard, Coattail Class Actions: Reflections on Microsoft, Tobacco, and the Mixing of Public and Private Lawyering in Mass Litigation, *U.C. Davis Law Review*, Vol. 34., No. 1., 2000., str. 1. – 48., http://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1373&context=faculty_scholarship (13.12.2014).

115 <http://cvn.com/proceedings/cynthia-robinson-v-rj-reynolds-tobacco-company-et-al-trial-2014-03-03> (12.12.2014.).

116 Suprug gospođe Robinson gops. Michael Johnson umro je od karcinoma pluća 1996. godine u 36-oj godini života. Cigarete Menthol proizvođača Brown & Williamson je počeo u trinaestoj godini. Njegova supruga i sin (koji je imao četrnaest godina kada mu je otac umro) podnijeli su tužbu za naknadu štete protiv proizvođača cigareta. Ovaj slučaj je interesantan i po tome što je izvorno bio dio poznate (povijesne) i prve klasne tužbe Engle (Engle class action) protiv proizvođača duhanskih proizvoda kojom su oštećeni pušači ili članovi njihovih obitelji tražili naknadu štete prouzročene pušenjem. Prvotno su uspjeli sa svojim zahtjevom, jer im je sud 2000. godine dodijelio 145 milijardi dolara odštete (*Engle v. Liggett Group, Inc.*, No. 94-08273-CA-22 Fla. 11th Cir. Ct. Nov. 6, 2000), ali tu presudu je poništio Vrhovni sud Savezne države Florida 2006. godine (*Howard A. Engle, M.D. v. Liggett Group, Inc.*, 945 So. 2d 1246, 1276-77 Fla. 2006). Vidi: BARR, Brian H., Engle v. R.J. Reynolds: the Improper Assessment of Punitive Damages for an Entire class of Injured Smokers, *Florida State University Law Review*, Vol. 28., no. 3., 2001., str. 787. – 829. <http://www.floridasupremecourt.org/decisions/2006/sc03-1856.pdf> (13.12.2014.).

117 Vidi: HENDERSON, James A., TWERSKI, Aaron., Reaching Equilibrium in Tobacco

Objektivna odgovornosti i presumirani kauzalitet ispravan su i poželjan put u evoluciji toga novog i posebnog sustava građanskopravne odgovornosti.¹¹⁸

Duhanske kompanije svojom sofisticiranom marketinškom moći, ali i drugim sredstvima, nastoje održati kontinuirano korištenje njihovih po zdravlje ljudi jako štetnih proizvoda i znaju da ih većina oštećenika (posebice u siromašnim i zemljama u razvoju)¹¹⁹ vjerojatno neće tužiti za naknadu štete. Iako relevantni podaci pokazuju da su štetne posljedice pušenja i izloženosti duhanskom dimu po zdravlje građana RH (smrt, oboljenja, onesposobljenost) velike i predstavljaju jedan od vodećih javnozdravstvenih problema, osobe koje su na to ovlaštene ne odlučuju se podnijeti tužbu za naknadu štete (protiv proizvođača duhanskog proizvoda). Gotovo je sigurno da se prosječni hrvatski građanin (potrošač – pušač) neće upustiti u pravnu bitku s nekim moćnim duhanskim proizvođačem zbog štete koja mu je prouzročena aktivnim ili pasivnim pušenjem. Prema našim saznanjima, prakse o naknadi štete za slučajeve tjelesnih oštećenja i smrti osoba koje su bile izložene duhanskom dimu (aktivni i pasivni pušači) u Republici Hrvatskoj nema. Razlozi takvog stanja su brojni i raznovrsni.¹²⁰

S obzirom da u hrvatskom odštetnom pravu ne postoji poseban sustav odgovornosti (proizvođača duhanskih proizvoda) za štetu od duhanskih proizvodom, eventualni odštetni zahtjevi rješavati po općim propisima, odnosno pravilima sadržanim u Zakonu o obveznim odnosima.¹²¹ Obeštećenje osobe koja je pretrpjela štetu od duhanskog proizvoda po važećim pravilima ZOO-a teško je ostvarivo, ali nije nemoguće. Moguće je ako hrvatski sudovi prihvate „hrabriji“ pristup u primjeni i tumačenju odredba ZOO-a o odgovornosti za štetu. Sudska praksa može odigrati jako važnu ulogu u razvoju instituta odgovornosti proizvođača za štetu od duhanskih proizvoda.

Ovdje ćemo navesti primjer takvog pristupa iz samo jedne države članice EU-

Litigation, South Carolina Law Review, vol. 62., 2010., str. 67. – 103.

118 Ne možemo se u ovome radu upustiti u analizu sustava „apsolutne“ odgovornosti proizvođača za duhanski proizvod prema kojem proizvođač odgovara štetu prouzročenu njegovim proizvodom bez obzira je li taj proizvod bio neispravan. Može li sustav apsolutne odgovornosti biti pravilan put u borbi protiv duhanske epidemije? Taj sustav odgovornosti nikako se ne smije odbaciti kao nepoželjan bez jako uvjerljivih argumenta., Vidi: BARETIĆ, Marko, op. cit. u bilj. 97., str. 461. – 466.; SMITH, Jeremiah, Tort and Absolute Liability – Suggested Changes in Classification, Harvard Law Review, vol. 30., issue 3., 4. i 5., 1917., str. 241. – 262., 319. – 334. i 409. – 429.; Notes: Absolute Liability for Ammunition Manufacturers, Harvard Law Review, Vol. 108., No 7., 1995., str. 1679. – 1696.; PRIEST, George L., Can Absolute Manufacturer Liability be Defended? Yale Law School, Faculty Scholarship series, Paper 620, http://digitalcommons.law.yale.edu/fss_papers/620 (10.1.2015.); JAEGER, Walter H. E., The Warranty of Habitability – Part II: Strict Liability versus Absolute Liability, Chicago-Kent Law Review, vol. 47., no. 1., 1970., str. 1. – 82., <http://scholarship.kentlaw.iit.edu/cklawreview/vol47/iss1/2/> (28.12.2004.).

119 Preko 80% svjetske populacije pušača (preko 800 milijuna pušača) živi u slabo i srednje razvijenim državama. Navedeno prema: <http://global.tobaccofreekids.org> (17.11.2014.).

120 U mnoštvu razloga navedenog stanja nečinjenja i pasivnog držanja (neposrednih i posrednih) oštećenika jedan bi mogao biti i (neopravdano) nepovjerenje u sudove i učinkovitost hrvatskoga pravosuđa, odnosno zakonito i pravovremeno pružanje pravne zaštite.

121 Narodne novine, br. 35/05. i 41/08.

a.¹²² Naime, talijanski sudovi su se odvažili i u nekoliko slučajeva omogućili da „duhanski“ oštećenik bude obeštećen. U svojoj odluci br. 1015. od 3. ožujka 2005. godine Apelacijski sud u Rimu prvi put je zauzeo stajalište da je neoplazma pluća normalna i uobičajena posljedica pušenja cigareta; da proizvođač cigareta mora poduzeti odgovarajuće mjere kako bi se izbjegla šteta, koje uključuju i informiranje potrošača o rizicima pušenja; da je proizvodnja i prodaja cigareta opasna aktivnost jer cigarete predstavljaju ozbiljan rizik po zdravlje ljudi i mogu prouzročiti štetu (posebice tumor pluća), te da stoga proizvođač cigareta odgovara za štetu prouzročenu pušenjem cigareta na temelju čl. 2050. Građanskog zakonika, dakle prema pravila objektivne odgovornosti za štetu od opasne djelatnosti.¹²³ Navedeno pravilo predstavlja presedan u talijanskoj sudskoj praksi, ali i veliki korak naprijed u zaštiti oštećenika od posljedica pušenja cigareta i izloženosti duhanskom dimu. Prije nego je donio odluku i postavio navedeno pravilo o odgovornosti proizvođača cigareta Apelacijski sud u Rimu morao je analizirati i riješiti nekoliko bitnih „problema“ i otvorenih pitanja, i to: uzročnost (kauzalitet); teret dokaza; prihvaćanje rizika nastanka štete od strane oštećenika, itd.¹²⁴

Isto tako je i Talijanski Vrhovni kasacijski sud donio 17. prosinca 2009. godine (kontroverznu) presudu u slučaju *British American Tobacco Bat Italia S.p.a. v. Amministrazione Autonoma dei Monopoli di Stato* u kojoj je smatrao da je proizvodnja i prodaja duhanskih proizvoda opasna djelatnost i da proizvođač duhanskog proizvoda odgovara za štetu prouzročenu tim proizvodom prema pravilima objektivne izvanugovorne odgovornosti sukladno čl. 2050. Građanskog zakonika.¹²⁵ U pravnoj teoriji se ističe da ova presuda može vrlo lako otvoriti novi put za, tzv. duhanske tužbe, ali također, može postati izolirani slučaj u EU, ako talijanski sudovi prihvate objektivnu odgovornost za štetu od opasne djelatnosti kao temelj proizvođačeve odgovornosti.¹²⁶

8. ZAKLJUČAK

Duhanska industrija je jedna od najprofitabilnijih industrija i važna grana gospodarstva u mnogim državama svijeta. Moćne (multinacionalne) duhanske kompanije svakodnevno proizvode, sofisticirano reklamiraju i prodaju nove i privlačnije duhanske proizvode koju stvaraju nove rizike po ljudsko zdravlje. Vjerojatnost nastanka štete po zdravlje osoba izloženih utjecaju duhanskih proizvoda (pušenju cigareta) prilikom njihovoga korištenja na predviđen ili razumno očekivan način je vrlo velika. Taj rizik nastanka šteta koje su posljedica proizvodnje i stavljanja u promet odnosno upotrebe duhanskih proizvoda stalno se povećava, te ga je gotovo nemoguće izbjeći. Proizvodnja duhanskih proizvoda, pored nekih pozitivnih (gospodarskih) učinaka, u konačnici je povezana s negativnim, zdravstvenim,

122 To ne znači da i u drugim državama članicama nema takvih primjera.

123 Di DONNA, Luca, *The Liability of the Tobacco Industry for Damage Caused by Smoking. Legal Theories and Legal Fictions*, *European Business Law Review*, vol. 24., issue 4., 2013., str. 468. i 469.

124 *Ibid.*, str. 471.

125 CARLEO, Roberto, *op. cit.* u bilj. 98., str. 45. – 48.

126 *Ibid.*, str. 51.

socijalnim i ekološkim posljedicama.

Proizvođači duhanskih proizvoda itekako su svjesni svojstava i rizika koje nose proizvodi koje proizvode i stavljaju u promet. Iako (deklarativno) prihvaćaju stav medicinske struke da (dugotrajno) pušenje izaziva ovisnost i da ne postoji sigurna cigareta, odnosno sigurna, bezopasna i zdrava razina pušenja cigareta, svojim inovativnim proizvodima i sofisticiranim načinima „nametanja i dolaska“ do potrošača, svakodnevno nastoje povećati prodaju, odnosno pušenje cigareta.

Potrošač, odnosno oštećenik ne smije nositi rizik štetnih posljedica pušenja i izloženosti duhanskom dimu. Oštećenim osobama je potrebno osigurati mogućnost naknade štete koja je posljedica proizvodnje i stavljanja u promet opasnih proizvoda, odnosno uporabe proizvoda kakvi su duhanski proizvodi.¹²⁷

Zadatak pravnog poretka je kontinuirano razvijati i jačati mjere nadzora nad duhanom i stvarati što strože (prevencijske) propise koji će se baviti pitanjima sigurnosti duhanskih proizvoda, odnosno prevencijom protiv šteta od duhanskim proizvodima (pravna regulacija nadzora nad duhanom), ali isto tako stvoriti posebne (kompenzacijsko-prevencijske) propise koji će se baviti pitanjem odgovornosti za štetu prouzročenu duhanskim proizvodima, odnosno pitanjem kompenzacije oštećene osobe (privatnopravna regulacija odgovornosti za štetu izazvanu duhanskim proizvodima).

Kako redovita građanska tužba (posebice za naknadu štete) može biti učinkovito pravno sredstvo za unaprjeđenje javnozdravstvene politike i strategije zdravlja, tako i građanske tužbe protiv proizvođača duhanskih proizvoda mogu imati iznimno važnu ulogu u ostvarivanju (nacionalnih) politika (strategija i programa) nadzora nad duhanskim i srodnim proizvodima.¹²⁸

Odgovornost za štetu od duhanskim proizvodima danas je nedvojbeno jedno od najkontroverznijih područja odštetne odgovornosti. Riječ je o područje odštetne odgovornosti koje je od prvorazrednog interesa ne samo za pojedine zemlje, nego predstavlja globalni problem koji zahtjeva odgovarajuće, posebno i ujednačeno pravno reguliranje. S obzirom da klasični sustavi odgovornosti za štetu, ali i posebni sustavi odgovornosti za neispravan proizvod, ne mogu učinkovito odgovoriti na posebnosti pravnog odnosa odgovornosti za štetu od duhanskih proizvoda, stvaranje posebnog sustava odgovornosti (proizvođača duhanskih proizvoda) za štetu od duhanski proizvoda zasigurno ima svoju (pravno-teorijsku i političku) opravdanost. Naravno, stvaranje bilo kojeg novog sustava odštetne odgovornosti je složen zadatak, pa tako i posebnog sustav odštetne odgovornosti (proizvođača duhanskih proizvoda) za duhanske proizvode nije nimalo lak ni jednostavan zadatak.

Navedena problematika zahtijeva daleko veću pozornost hrvatske pravne

127 „Oštećenici u pravnom odnosu naknade štete ne traže ni milost ni socijalnu pomoć. Oni imaju pravo dobiti naknadu onog što su izgubili. Njihov pritisak na državu da im ostvarenje tog prava efektivno osigura, stoga je pravno potpuno legitiman i država je takvo stanje dužna osigurati.“, RADLOVIĆ, Aldo, Načelo zabrane prouzročena štete kao (moguće) jamstvo stvarne (realne) naknade štete, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 34., br. 1., 2013. str. 310.

128 Vidi: LYTTON, D. Timothy, Using Litigation to Make Public Health Policy: Theoretical and Empirical Challenges in Assessing Product Liability, Tobacco, and Gun Litigation, The Journal of Law, Medicine & Ethics, vol. 32., issue 4., 2004., str. 556.

znanosti i prakse građanskog prava nego što je to bilo do sada. Mnogi su, na određeni način, platili cijenu nedovoljnog i neodgovarajućeg tretiranja problematike ispitivanja i stavljanja u promet, proizvodnje, označavanja, klasifikacije, oglašavanja, nadzora nad duhanskim proizvodima, ali i odštetne odgovornosti za duhanske proizvode, kao i osiguranja od odštetne odgovornosti.

Summary

**TOBACCO CONTROL AND THE LIABILITY OF THE
TOBACCO INDUSTRY FOR DAMAGE CAUSED BY
TOBACCO PRODUCTS**

It has been scientifically proven that there is a high probability of chance that the long-term exposure to tobacco smoke will lead to the consequences such as illnesses, physical impairments and death. In this paper the author elaborates on the legal regulations concerning tobacco control at the international, regional and national level, and analyzes the issue of liability for damage caused by active smoking and exposure to tobacco smoke.

The issues relating to liability for damage of tobacco product manufacturers and compensation to those who suffered harmful effects of tobacco products raise a number of dilemmas and controversies and represent a great challenge to the theory and practice of law. The subject of liability for damage requires to be paid more attention to among the Croatian legal science and practice of civil law than it has been the case so far.

The liability (of producers) for harmful effects of tobacco products should be governed as a separate compensation system. The author holds that strict liability and presumed causation are the right and advisable directions to follow in the evolution of this new and distinct civil liability system.

The author of this paper does not do here a thorough research of this particular issue, which is certainly impossible to do, but opens up, initiates and analyzes a range of complex and sensitive issues and problems which occur in this area, and offers some proposals for their resolution.

Key words: *Directive EU 40/2014, tobacco control, liability for damages, tobacco products, defective product, dangerous product, strict liability.*

Zusammenfassung

TABAKKONTROLLE UND HAFTUNG FÜR DEN DURCH DIE TABAKERZEUGNISSE VERURSACHTEN SCHADEN

Es wurde wissenschaftlich bewiesen, dass eine Langzeitbelastung mit Tabakrauch das Risiko für Krankheiten, leibliche Schädigungen und Tod erhöht. Die Arbeit stellt die Rechtsregelung der Tabakkontrolle in völkerrechtlichen, regionalen und nationalen Vorschriften dar und analysiert die Frage der Haftung für den durch das Aktivrauchen und Belastung mit Tabakrauch verursachten Schaden.

Die Fragen der Schadenshaftung des Herstellers von Tabakerzeugnissen sowie des Schadenersatzes für Personen, welche den Schaden von Tabakerzeugnissen erlitten haben, sind sehr zweifelhaft und umstritten und stellen eine Herausforderung für Rechtswissenschaft und -praxis dar. Jetzt fordert der genannte Bereich der Schadenshaftung fordert größere Aufmerksamkeit der kroatischen Experten des Zivilrechts aus Wissenschaft und Praxis.

Die Haftung (des Herstellers) für den durch die Tabakerzeugnisse verursachten Schaden sollte als selbständiges Institut der Schadenshaftung geregelt werden. Die Meinung wird vertreten, dass die objektive Haftung und Kausalitätsvermutung der richtige Weg zur Entwicklung dieses neuen und selbstständigen Systems der zivilrechtlichen Haftung ist.

Diese Arbeit stellt keine umfassende wissenschaftliche Forschung der genannten Problematik dar, was auch unmöglich ist, aber sie eröffnet und analysiert eine ganze Reihe von in diesem Bereich entstehenden komplexen und heiklen Fragen und Problemen und gibt Vorschläge für deren Lösungen.

Schlüsselwörter: *Richtlinie 2014/40/EU, Tabakkontrolle, Schadenshaftung, Tabakerzeugnisse, fehlerhaftes Produkt, gefährliches Produkt, objektive Haftung.*

Riassunto

VIGILANZA SUL TABACCO E RESPONSABILITÀ DEL PRODUTTORE PER I DANNI DA PRODOTTI DEL TABACCO

E' dimostrato scientificamente che le conseguenze dovute ad una (prolungata) esposizione al fumo da tabacco in un'alta percentuale sono la malattia, le lesioni fisiche e la morte. L'autore nel contributo illustra la disciplina giuridica della vigilanza sul tabacco sul piano internazionale, regionale e nazionale, analizzando la questione della responsabilità per danni derivanti dal fumo attivo e dall'esposizione al fumo da tabacco.

Le questioni della responsabilità da danno del produttore di prodotti del tabacco e del risarcimento delle persone che hanno patito il danno da prodotti del tabacco comportano numerosi dubbi ed aspetti controversi, rappresentando una sfida per la dottrina e la giurisprudenza. Tale ambito del diritto risarcitorio richiede un'attenzione da parte della dottrina e della giurisprudenza croate ben maggiore rispetto a quella che ha avuto sino ad ora.

La responsabilità (del produttore) per i danni da prodotto del tabacco va disciplinata quale sistema risarcitorio speciale. L'autore ritiene che la responsabilità oggettiva e la causalità presunta siano la via giusta ed auspicabile nell'evoluzione di tale nuovo e specifico sistema di responsabilità civile.

In questo lavoro l'autore non offre una trattazione completa della questione, poiché ciò non sarebbe possibile; bensì offre, apre ed analizza tutta una serie di questioni complesse e delicate che sorgono in detto ambito, offrendo all'uopo alcune soluzioni.

Parole chiave: *Direttiva UE 40/2014, vigilanza sul tabacco, responsabilità per danno, prodotti del tabacco, prodotto difettoso, prodotto pericoloso, responsabilità oggettiva.*